

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

עשי"ת תשפ"ג כתובות צ. - צג:

בה מעשה נישואין כלל, אלא דכיון שבעל כדברי הירושלמי, בעילתו זו היא כניסתו, והוה סלקא דעתין דבהא לא תקון רבנן מידי, קמ"ל.

ומבואר מדברי תוס' דאינה גובה ממשעבדי כדן שטר מוקדם, וכ"כ הרא"ש בפסקיו [סי' ל"ב], וממשעבדי לא גביא דמוקדם הוא, וכ' ע"ז בקרב"נ [אות פ'], דלא גבי כלל ממשעבדי אפי' לאחר שהגדיל, ומש"כ בטור [סי' ס"ז] ממשעבדי שמוכר בקטנותו אין טורפין, ט"ס הוא כמש"כ הב"ח. [והשו"ע] שם סי"א כ' ז"ל, וכל' הטור, ועיי"ש בפרישה ובח"מ ובב"ש]. אמנם הריטב"א כ' ז"ל, וכשגובה אינו גובה בכח השטר ההוא, שהרי אין שעבודו שעבוד, ולא עוד אלא שהוא שטר מוקדם לענין זה, אלא שהוא לראיה על מה שכתב לה בתחילה, כי באותו הסך קיים ונשתעבד לה עכשיו, וליכא למיחש שמא יגבה בו מזמן ראשון כמו שחששו בשטר מוקדם [ב"מ עב.], דהא פסולו מוכיח מתוכו. וז"ל המאירי, ומ"מ אני מסופק, כתובה זו שכתובה [אצ"ל שכתבה] כשהוא קטן, שנשתעבדו נכסיו בה משהגדיל ובעל, אם טורפת לקוחות דוקא מזמן זה, או אף מזמן ראשון, ונראה דוקא מזמן גדלות.

צ. בתוד"ה לא שנו. וי"ל דאשמועינן היכא דנשאה בתולה, אע"ג דכשגדל או נתגייר כבר היא בעולה, אפ"ה יש לה כתובה מאתים.

התוי"ט תמה ע"ז, דכיון דהגיורת היתירה מבת ג' שנים ויום אחד בחזקת בעולה היא כדתנן בפ"ק [יא.], למה תהא לה מאתים כלל, דודאי דליכא לאוקמי מתני' דמיירי כשנשאה פחותה מבת ג' שנים ויום א'. [ובשיטמ"ק כ' בשם הריב"ש, דלמ"ד אין לה אלא מנה מאתים, איירי מתני' כשנשאה פחותה מבת ג' שנים ויום א']. והרמב"ם [בפי"א מהל' אישות ה"ז] כ', וכן גר שנתגייר הוא ואשתו, כתובתה מנה, ויהיב הרה"מ האי טעמא, [ולפ"ז הא דקתני בברייתא לא חידשו בתולה גובה מאתים, צ"ל דאקטן דוקא קאי ולא אגר. ב"י סוס"י ס"ז]. אלא דהשתא הדרא קושיא לדוכתא מאי קמ"ל וכו', ונ"ל דנפק"מ לענין שינוי המטבע, כדתנן בסוף מכילתין [קי:]: נשא אשה בא"י וכו', וקמ"ל מתני' דכתובתה הראשונה קיימת, כלומר שהוא חייב לה באותן מעות היוצאין במקום נישואיהן הראשונים, ויש בדבר להקל ולהחמיר.

צ. הראשונה קודמת לשניה.

כ' המאירי, ובברייתא [תוספתא פ' הא', וכן בירושלמי כאן] ראיתי על זו, בד"א בכתובה, אבל למזונות שתיהן שוות. וכן ראיתי לגדולי המחברים שהביאוהו, ופירשו הטעם מפני שאין דין קדימה במטלטלין וכו'. ומסיק, דאף בניזונית מן הקרקע יראה שאין להם דין קדימה, ואם אין מזונות מספיקין לשתיהן, חולקות בשוה, הואיל ושעת החיוב מגעת בשוה, והוא כלוה ולוה ואח"כ קנה קרקע.

צ. קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת, שע"מ כן קיימה.

כ' בתוס' רי"ד, ודוקא אם הגדיל, אבל אם מת בעודו קטן, אין לה כלום, שאין נישואי קטן נישואין ואין כתובתו כתובה, וכמפותה בעלמא היתה עמו. [ועיין בריטב"א ור"ן בשם הירושלמי, דדוקא כשבעל משהגדיל]. ודוקא אם כתב קודם בקטנותו, אבל אם כנסה בקטנותו ולא כתב לה, עכשיו כשהגדיל וקיימה אין לה אלא מנה כבעולה, שאין לומר כאן על דעת כתובה הראשונה קיימה, שהרי לא כתב לה.

צ. גר שנתגיירה אשתו עמו כתובתה קיימת, שע"מ כן קיימה.

כ' בתוס' רי"ד, כגון גוי שנשא בת ישראל, ובגיותו כתב לה כתובה, ועכשיו נתגייר וקיימה וכו', ודוקא אם נשא בת ישראל שהיא בת כתובה, אמרינן כתובתה קיימת שע"מ כן קיימה, אבל אם נשא גויה בגיותו וכתב לה כתובה ונתגיירו שניהם, אין לה כתובה אלא מנה, שאין כתובה לגויה, וכל מה שכתב לה בגיותה, הכל הוא בטל. ובשה"ג כ' ע"ז בשם ריא"ז ז"ל, ולי נראה שאילו כתב כתובה לבת ישראל, הרי בעבירה נישאת לו, ואין ראוי לקיים כתובתה הואיל ונישואי עבירה הם, ולא אמרו כתובתה קיימת אלא בגוי שכתב כתובה לגויה ונתגיירה אשתו עמו. [וכן הגי' שלפנינו "שנתגיירה אשתו עמו", אמנם גי' הרי"ף והרא"ש [וכ"ה במשניות] "גר שנתגייר ואשתו עמו", מתפרש שפיר בבת ישראל שקיימה משנתגייר].

צ. גר שנתגיירה אשתו עמו כתובתה קיימת, שע"מ כן קיימה.

כ' הגרע"א, לא ידעתי בלא"ה אמאי לא חל ההתחייבות מעידן דהיה נכרי, והיכן מצינו דנכרי אינו יכול לשעבד עצמו. [א"ה, לפי מש"כ בכתבים המיוחסים להגר"ח [לעיל פ.א.], דחייב כתובה הוא בגדר חוב על חוב, דבאמת נתחייב מיד עם הנישואין, אבל אינו חייב ממון, אלא חייב של חוב, והחייב ממון ממש אינו מחיים. ולפ"ז אולי אין שייך להצחייב כה"ג אלא במקום שחייבתו תורה או מתקנת חכמים, אבל לא בהתחייבות דנפשיה].

צ. בתוד"ה לא שנו. וא"ת מאי קמ"ל מתני' וכו', אפי' לא כתב לה מעולם וכו'.

בתוס' הרא"ש תי' בשם ר"ת, דסד"א היכא דלא כתב לה עדיף טפי, דסמכה אתנאי ב"ד, אבל הכא דכתב לה סמכה אשטרא, ושטרא לית ליה קלא כיון שנכתב בקטנות ובגיותו, ולא טרפא ממשעבדי. וא"ת היכי גביא באותה כתובה מן הלקוחות, והא שטר מוקדם הוא ופסול, וי"ל דאין לפסולו בשביל שטר מוקדם, דהא קטן אין מכירתו מכירה בקרקעות,

וליכא למיחש שתטרוף שלא כדן. ומיהו קשה מגוי שנתגייר, וקטן נמי יכול להיות שמכר האפוטרופוס לצורך. הילכך נראה שוכי' [כתוס']. והריטב"א הביא תי' ר"ת ותי' תוס', וכ' ע"ז, ואין צריך לכל זה, דודאי בלאו הכי נמי טובא קמשמע לן, שזה לאחר שהגדיל או לאחר שנתגייר לא עשה

צ. ויורשי הראשונה קודמין לירשי השניה וכו', שניה ויורשיה קודמין לירשי ראשונה.

הרי"ף הביא מסוגיא דשבעות [מת]. שאם מתה אמן קודם שנשבעה [כדין אלמנה הבאה ליפרע מנכסי יתומים], אין נוטלין כתובתה, דאין אדם מוריש שבועה לבניו, ופירש בתוס' רי"ד [וכן פירש"י שם], לפי שאין הבנים יכולים לישבע שבועה זו שנתחייב אביהם, דמה הן יודעים אם נפרע אם לאו. אמנם הר"ן שם הביא בשם הר"י אלברגלוני ז"ל, דהסכימו רבוותא דאפי' אם האב עצמו לא נתחייב אלא שבועת יורשים, אם לא הספיק לישבע ומת, אין בניו נשבעין ויפסידו, ואע"ג דמצו משתבעי שלא אמר להם אביהם [כמו שהיה הוא נשבע], משום שכל ממון שאין אדם זוכה בו אלא בשבועה, אינו ממון להורישו לבניו. [ומל' הר"ף מבואר דאסיפא קאי, ואיורשי שניה, אבל התוס' רי"ד והריטב"א והמאירי מיתו לה ארישא]. ובטור [סי' קי"א] הביא שיטת בעל העיטור שגם בני השניה שמתה אחרי מותו, נוטלין כתובה בנין דכרין אע"פ שלא נשבעה אמן קודם מיתתה, [שאז אינן גובין כתובת אמן מן הדין, עכ"פ גובין כתובת בנין דכרין מפני התקנה. פרישה]. והטור פליג ע"ז, וכ"פ בשו"ע [שם סי"א]. [ולשיטת בעל העיטור, לכאן גם כשמתו שתיהן אחר מותו ולא נשבעו, עדיין יטלו יורשי שתיהן כתובת בנין דכרין. וצ"ת].

צ. מכלל דאי קדמה שניה ותפסה וכו'.

כ' הריטב"א הא דאמר' ותפסה, לאו דוקא, דהא מתני' במקרקעי מיירי דאית בהו דין קדימה, דאילו במטלטלי לא משתעבדי לכתובה, ולא משמע דתהוי סתמא כר"מ דוקא, [ודלא כר"ת [בתוד"ה ש"מ] שכ' איפכא, דסוגין במטלטלי, אבל במקרקעי לכו"ע מה שגבה לא גבה], וא"כ תפסה לאו דוקא, דתפיסה בקרקע לא מהניא, אלא לומר שתפסה בגוביינא דב"ד שהגבוה, והיינו דאמרין ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה.

צ. ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה גבה.

כ' הריטב"א, תמיהא מילתא, כיון דמלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים, מי עדיף בע"ח מאוחר שגבה בב"ד מנכסים משועבדים כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, [וכקושית תוס'], י"ל שאם אין בע"ח גובה מנכסים משועבדים, אין לך שילוח לחברו, דהא ידעי דלמחר מוכר לוח נכסיה ומפסיד מלוה לגמרי, ול' הרמב"ן, שאם תאמר אינו גובה, אף הוא לווה ומוכר כדי שלא יטרוף ממנו כלום], משא"כ בזו שאם אתה נועל דלת קצת בפני מלוה ראשון, אתה פותח בפני מלוה אחרון, ועוד, דאפי' מלוה ראשון לא חייש כולי האי, כיון דידע דלכתחילה איהו קדים, וגוביינא בב"ד קלא אית לה, ומלוה אחרון נמי הדר ומוזיף על דעת דאם קדם וגבה לא מפקינן מיניה.

ומאן דאמר מה שגבה לא גבה, סבר דבהא נמי איכא משום נעילת דלת. ורבינו הגדול ז"ל פירש דהאי פלוגתא שייכא בפלוגתא דעלמא בשעבודא אי דאורייתא אי לאו דאורייתא, דמ"ד מה שגבה גבה קסבר שעבודא לאו דאורייתא, ואין מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים אלא בתקנתא דרבנן שלא תנעול דלת בפני לוויין, ובשני בעלי חובות ליתיה לההוא טעמא כדפירש רש"י ז"ל, ומ"ד מה שגבה לא גבה, סבר שעבודא דאורייתא, ומלוה בשטר טרפא מנכסים משועבדים, ואפי' מלוה ע"פ היתה טורפת אי לאו משום דלית ליה קלא, הלכך לגבי לוקח מאוחר נמי מפיק מיניה, דא"ל שעבודא גבך הוא. ובזה יובן יפה מה שפסקו הגאונים ז"ל מה שגבה לא גבה, משום דהא קי"ל שעבודא דאורייתא. [א"ה, כן פירש הרמב"ן פלוגתיהו בפ"י בתרא, אמנם קודם לכן כ' דטעמא דמ"ד מה שגבה לא גבה, משום דלא פליג רבנן במשועבדים].

צ. ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה גבה.

הקשה המאירי, היאך בע"ח טורף לקוחות, לעולם יהא לוקח כבע"ח מאוחר, [א"ה, לקמיה בסמוך ביאר המאירי להך מ"ד, הא דאינו כלוקח דטריף מיניה בע"ח מוקדם [כקושית תוס'], וכ' כהרמב"ן משום דשעבודא דאורייתא וכו', [הו"ד לעיל בסמוך], אבל הכא הקשה איפכא, דסו"ס מ"ט גרע לוקח מבע"ח מאוחר, ולא יוכל לעכב הקרקע בידו כדן בע"ח מאוחר שגבה]. תירצו בה

שהלוקח כעין גזלן הוא שלא היה לו ליקח מה שמשועבד לאחרים וכו'. ויש מתרצים, שלא אמרו מה שגבה גבה אלא כשלא הגיע זמן הראשון לגבות עד זמן בע"ח שני, שנמצא זמן שוה, כעין כתובות שזמן שוה ליום מיתת הבעל, אבל כל שהגיע זמן [הראשון] קודם זמן השני, אף לדעתו לא גבה, ועליו נאמר שבע"ח טורף לקוחות.

צ. אידי דתנא שניה ויורשיה קודמין וכו'.

ופירש"י דלא שייך למיתני בסיפא אם קדמו ותפסו אין מוציאין מידם, דהא ודאי מוציאין. וכ' ע"ז בתוס' הרא"ש, ולא נהירא לי, דאדרבה הו"ל למיתני תרוייהו בלישנא דהוצאה, ברישא אין מוציאין מידן ובסיפא מוציאין. ונראה לי דה"ק, אידי דתני סיפא שניה ויורשיה קודמין, ולא שייך למיתני אם קדמו ותפסו הראשונים מוציאין מידם, דלא שייך בהו קדימה, שהרי הנכסים בחזקתן כדן יורש הפורע חוב אביו.

צ. ש"מ אחת בחייו ואחת במותו יש להו כתובת בנין דכרין ולא חיישין לאינצוי.

כ' הרא"ש [סי' ב'] וז"ל, כ' רבינו חננאל ז"ל, מסוגיא דהא שמעתתא שמעינן דוקא אם מתה גם זו שנשארה אחריו, יש להן כתובת בנין דכרין לבני הראשונה, אבל בדאיתא בחיים לא אשכחן, ויש מן הגאונים שאמרו כן בתשובותיהם, וטעמא דמילתא, משום דאינצויי כי הא בודאי חיישין, לפי שאין בני השניה נוטלין כלום, [אלא] [א"ה, ב"ח] כתובת אמן, ובני הראשונה נוטלין כל הנכסים והם יוצאים נקיים מהם לגמרי. ויש מן הגאונים דאמרי שאפי' בחיי השניה נוטלין בני הראשונה, ודייק מדקתני מתני' שניה ויורשיה קודמין, וכי היכי דדייקנן על יורשיה מיקדם הוא דקדמי הא איכא שקלי, ה"נ דדייקנן בשניה, מיקדם הוא דקדמה, הא איכא שקלי, וכן מסתבר, דאם איתא דבחייה לית להו לבני ראשונה, גם באחרי מותה נמי לית להו, דכבר זכו בהן בני השניה בנכסים כי היכי דאמרינן במועטין ונתרבו.

ובקרב"ן [אות א'] הקשה, דא"כ אמאי קתני בשתי ברייתות דמייתי בסמוך בפלוגתא [דבן ננס ור"מ, ודר"ש ות"ק] אם מתה השניה, הו"ל למיתני רבותא יותר שאפי' בחיי שניה נוטלין כתובת בנין דכרין. וכ' ע"ז הגרמ"ה, לק"מ, דטפי נראה איפכא, דבחייה הוא כבע"ח, ובמותה אינהו שקלי. [א"ה, לכאן] כוונתו להך סברא דאמר רבה לקמן בסמוך, דאפי' אי נימא דאין כתובה נעשית מותר לחברתה, בבע"ח ודאי נעשה מותר, דבמה דפורעין חוב אביהם היא נחלה שלהם, משא"כ כי שקלי אינהו גופייהו כתובת אמן, וא"כ בחייה דלא שקלי אינהו אלא איהי שקלה, הוי כבע"ח דעלמא, ולכן נקטו תנאי דברייתות במתה אשמועינן דאפ"ה נעשית מותר לחברתה].

צ. ממאי מדלא דקתני אם יש שם מותר דינר.

כ' הריטב"א, י"א דאפי' למ"ד כתובה נעשית מותר לחברתה, דוקא כשיש שם כדי שתיהן, אבל אם היו שתי הכתובות אלף וחמש מאות ואין שם אלא אלף ומאתים, אין כאן כתובת בנין דכרין, [דלא תקינו כתובת בנין דכרין אלא היכא דמצוי למישקל כל כתובת אמן, ל' הרא"ש לשיטה זו]. וי"א דכל היכא דאיכא כתובת השניה, אע"פ שאין בה תשלום הכתובה הראשונה, שקלי לה בני הראשונה, דכיון דכי איכא שיעור כולה כתובה דידהו שקלי, אמאי לא שקלי כי איכא מקצתה, הא ודאי לא מסתבר, ואנן כי דייקנן השתא דלא בעינן מותר דינר, היינו משום דמשמע לן הא איכא טפי מכתובה אחת, שקלי, דמנא לן למידק הא איכא שיעור שתיהן שקלי, דהא תלמודא כוליה דוקיא דידן אינו אלא משום דקודמין הוה משמע כשאין שם אלא כתובה אחת, כדדייק ברישא כשמתו שתיהן כמותו, וכדפירש"י ז"ל.

וכן מסיק הרא"ש [סי' ב'] וז"ל, ולא מסתבר כלל, כיון דבשעת מיתת אביהן היה בנכסים כדי לקיים נחלה דאורייתא, לא הפסידו זכותן, ומה שישאר אחר הפריעה יטלו הן רב הן מעט, וכן בשתי כתובות ובע"ח, ויש יתר על שתי הכתובות דינר, אע"פ שהחוב גדול, יחלוק המותר ביניהם לפי הכתובות אע"פ שאין גובין בו כתובת אמן, [דלשיטה קמייתא, אם החוב טפי מדינר, דנמצא שכשיחלקו המותר לא יגיע כל כתובת אמן לא לאלו ולא

אלו, א"כ בטל דין כתובת בנין דיכרין מכאן, ובעינן לאוקמה להך דשתי כתובות ובע"כ כשאין החוב יותר מן המותר דינר, וזה אינו במשמע, אלא על כרחך כשיטה בתרייתא], וה"ה נמי בכתובה נעשית מותר לחברתה.

צ: ר"ע אומר כבר קפצה נחלה מלפני בני הראשונה ונפלה לפני בני השניה.

כ' הגרע"א, אפשר להסביר לשון דכבר קפצה, לשיטת הסוברים, והוא בהרא"ש, [הו"ד לעיל], דדוקא במקום בני שניה נוטלים [בני] הראשונה, כיון דגם יורשי שניה נוטלים ליכא אינצויי, אבל בשניה קיימת, ליכא כתובת בנין דכרין, דחיישינן לאינצויי כיון דבני השניה אין נוטלין כלום, א"כ ס"ל לפי הס"ד דפליגי באחת בחייו ואחת במותו, י"ל דטעמא דר"ע דכבר קפצה היינו דבעוד שהיתה קיימת דהיה חשש אינצויי, לא היה דין כתובת בנין דכרין, משו"ה אף אחר שמתה דליכא אינצויי, מ"מ כבר קפצה נחלה והוי כמועטין ונתרבו. ולמסקנא דפליגי בכתובה נעשית מותר י"ל דמייירי דליכא מותר על כתובה הראשונה, דטעמא דר"ע דכתובה אין נעשית מותר, כיון דמחוסר גוביינא כל זמן שלא גבתה לא מיקרי מותר דינר, וכבר קפצה נחלה קודם גביית הכתובה, והוי כמועטין ונתרבו, עיין בהרא"ש [דאם אין מותר דינר, אף אם יפרעו חוב אביהן, לא אמרינן דמקיימא בהא נחלה דאורייתא, דכשבא הבע"ח הוי דבר שנתחדש ביניהן אח"כ, דהא קיי"ל דמכאן ולהבא הוא גובה, ואינו מבטל מה שזכו כבר בשעת מיתה, מידי דהוה אמועטין ונתרבו].

צ: בבעל חוב כו"ע לא פליגי דהוי מותר, כי פליגי בכתובה.

כ' הריטב"א, פירש"י ז"ל בן ננס סבר הרי הוא כחוב ונעשה מותר, ור"ע סבר אינה כשאר חוב, לפי שיכולין בני השניה לומר, אנו הם המוציאין שטר החוב והנפרעין, ואין כאן עלינו מצות פריעת בע"ח, ונמצא שאין כאן נחלה דאורייתא. [א"ה, לכא"ו הא תינה במה שנפרעין כתובת אמן מחלקם בירושה, אבל בהא דנפרעין מחלק בני הראשונה, איכא מצוה ונתקיימה נחלה דאורייתא. ואולי לא סגי בהכי עד שתקיים נחלה דאורייתא בכלולה יורשים, וזהו שכ' הריטב"א דיכולים לומר שלא נתקיימה בנו נחלה דאורייתא]. ויש מפרשים דסבירא להו [אצ"ל ליה] דבחוב הוא דאיכא מצוה, אבל בכתובה לא חשיבא מצוה, ואין כאן ירושה. [ונפק"מ היכא דלוה אביהן מהם ומת קודם שפרע, דלטעמא דהי"מ שפיר איכא כה"ג ירושה].

צ: אלא אמר רב יוסף באחת בחייו ואחת במותו קא מיפלגי.

כ' הרש"ש, יש לפרש, ודכו"ע כתובה נעשית מותר לחברתה, וכגון בנשא ג' נשים ומתו שתיים בחייו ואחת במותו שילדה נקבה כבסוף הסוגיא [צא]. אולם זה הוה כבע"ח, ובע"ח כו"ע לא פליגי דהוה מותר כרבה. [מיהו זהו לטעמא דרש"י בהחילוק בין כתובה לבע"ח, אבל לטעמא דהי"מ שהביא הריטב"א דבכתובה דליכא מצוה י"ל דלא נתקיימה ירושה דאורייתא, עדיין יש לקיים פירושן].

צא. אלא הכא בדינר משעבדי קמיפלגי.

כ' הרש"ש, יש לפרש דר"ל שהניח להם אביהם חוב על אחר בשטר, וקמיפלגי אם זה נקרא מוחזק או ראוי, ובפלוגת רבי ורבנן בב"ב [קנד]. לענין בכור, וז"ל המאירי דינר זה וכו' לא סוף דבר בבני חרי, אלא אף במשעבדי, ר"ל שיש לו אלא שהוא אפותיקי אצל אחר, שמ"מ אותו פרעון הוא קיום נחלה כשאר חובות. ואי אתה יכול לפרש שאדם חייב לו ומכר, שהמלוה ראוי היא, ויתבאר במשנה השניה שאין מותר שבראוי נידון כבמוחזק. אלא שאפשר שמלוה אע"פ שלענין בכור נדונית כראוי, הואיל ובעל דינה כבמוחזק לדעתנו, כמו שביארנו בבתרא פרק נחלה, אף בזו דינה כבמוחזק. וז"ל הרמב"ם בפיהמ"ש [אמתני' דלקמן בסמוך], וראוי הוא הדבר שעדיין לא הגיע לידו וכו' כגון שהניח חובות או סחורות ביד מתעסקים או מומן בעיר אחרת.

צא: והך דמייית לאחר מיתה יולדת נקבה היא ולא בת ירושה היא.

פירוש, אינה יורשת את אביה, אלא חוב של אמה היא יורשת. הגריעב"ץ. ועי"ש שנסתפק אם פרנסת הבת נעשית מותר לכתובת בנין דכרין כשאין שם מותר דינר אחר דליקיים ביה נחלה דאורייתא. [ולכא"ו הך ספיקא גם

בבת שנולדה מאמן של אלו או של אלו]. יעו"ש שהאריך בזה, ובדין מזונות הבת אם נעשה מותר. והגרע"א כ' דמזונות דבנות בפשוטו נעשין מותר, דפורעין חוב אביהן, אך לא מצא כן מפורש.

צא. אם אמרו יתומים וכו' אין שומעין להן אלא שמין את הנכסים בב"ד.

כ' הריטב"א, י"א דלהכי הדר ותני אלא שמין את הנכסים בב"ד, לומר שאע"פ שיש זמן ששמין את הנכסים [וי"ג ששוין הנכסים] כדי עילויין, כיון דהשתא לא שוו ליה, אין לנו אלא כפי שומת ב"ד במקומן ושעתן. וי"ל עוד, שאע"פ שבא אדם מעלמא והיה מעלה בשומתן, אין שומעין לו, אלא שמין את הנכסים בב"ד.

ועיין בשיטמ"ק שכ' דאם גם בני הכתובה הקטנה הסכימו בהעלאה זו [שהעלו בני כתובה הגדולה יפה דינר], שמה העלאה ויש כאן כתובת בנין דיכרין. עוד כ' דאפשר דדוקא כשמעלין מותר דינר לבד הוא דלא מהני, דנראה דכדי ליטול הכתובה הוא דהעלו אותו דינר, אבל אם העלו יותר מדינר בכדי שהדעת נותנת דלאו כדי ליטול כתובת בנין דיכרין הוא דהעלוהו, אלא בדרך שומא ליקח הדבר בשויו, מהני ולא איצטריך שומת ב"ד, ומתני' דקתני אלא שמין את הנכסים בב"ד, דומיא דשומת ב"ד קתני, ולא דוקא דבעינן שומת ב"ד.

צא. היו שם נכסים בראוי אינן כבמוחזק.

ופירש"י שראויה ליפול להם ירושה מאבי אביהם. וכו' בתוס' הרא"ש, אפי' אם נפלו כבר קודם חלוקה, [דהיינו קודם שבא ליטול כתובת אמן. מאירי], הואיל ולא היו בשעת מיתה. ולא תפשוט מהכא מועטים ונתרבו, דהתם מבעיא לן כגון שאותן הנכסים עצמן השביחו [שנתייקרו], דקלא ואלים ארעא ואסקא שרטון, דכיון שהשבח בגוף הנכסים ואפשר לקיים ירושה דאורייתא בשעת חלוקה, מספקא לן אי אזלינן בתר שעת מיתה או בתר שעת חלוקה, כיון שאפשר לקיים ירושה דאורייתא וגם תקנת חכמים, אבל הכא נכסים מעלמא קאתי. וכו"ה בפסקיו [סי' ב']. [ועיין בקרב"נ [אות ב'] שנתקשה, דלכא"ו לא הו"ל להרא"ש לאתויי, כיון דבלא"ה מסקינן דמועטין ונתרבו חולקין בשוה].

צא. פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין, מועטין ונתרבו מאי.

הקשה הרמב"ן, מאי שנא הא דפשיטא ליה דזכו בה יורשי כתובה גדולה, ומאי שנא הא דקא מיבעיא ליה אי זכו בה יורשי כתובה קטנה, [דה"ה הו"ל למיזל בתר מעיקרא, כמבואר בריטב"א]. [ולפי' בתרא בתוס' [צא: בד"ה כך] דלמסקנא מועטין ונתרבו זכו יורשי גדולה, לכא"ו תקשי טפין]. ואיכא למימר דפשיטא דמרובין בשעת מיתה זכו בהן יורשין ממ"נ, שאם תאמר זו נחלה של כתובת בנין דכרין משעת מיתה היא כשאר נחלות, הא מרובין נינהו, וא"ת שלא חלה עד שעת חלוקה, כבר ירשו הכל ואח"כ הם פורעין חובן, ולא מיעקרא נחלה דאורייתא, אבל מועטין בשעת מיתה, דילמא משעת ראשונה חל שעבודן ונמצא שנעקרה נחלה דאורייתא, או דילמא אגלי מילתא דהני נכסין שוין נינהו, א"נ יורשי כתובה גדולה בעלי חוב נינהו, וכל אימת דאיכא לאיפרועי מהנהו נכסי מפרעי, בין בשעת מיתה בין בשעת חלוקה, ואע"ג דירתון תנו, דמו לבע"ח, א"נ כיון דבשעת חלוקה איכא מותר דינר, לא מיעקרא נחלה דאורייתא, דנחלה בשעת חלוקה שמה נחלה. [וכן פי' בעה"מ].

והריטב"א כ', וי"ל דמשמע ליה דמרובין ונתמעטו כיון דכירושה שויה רבנן וירתון תנו, דינא הוא דניזול בתר מעיקרא לתקנת הכתובה כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, אבל במועטין ונתרבו מבעיא ליה אם העמידו תקנתם אפי' בזו משום לעשות קיום לתקנתם לתועלת כתובת בנין דכרין, וכיון דהשתא לא מיעקרא לה נחלה דאורייתא אית להון כתובה, או דילמא בין בהא ובין בהא בתר מעיקרא אזלינן. וז"ל המאירי, ואנו רגילים לפרש בה, מרובין ונתמעטו זכו יורשי הגדולה ליטול כתובת אמן, דודאי בתר שעת מיתה אזלינן, אבל מועטין ונתרבו מי אמרינן הואיל ומנפשייהו רבו, הרי הוא כאילו היו כן בשעת מיתה, או דילמא כראוי חשבינן ליה, והעלו בה דכראוי הוא, וזכו יורשי הקטנה לחלוק בשוה. א"נ דאם יש שם מותר סתמא קתני, בין בשעת מיתה בין בשעת חלוקה. ועיין

בר"ן שכ' בביאור הספק, דאע"ג דשעת מיתה עיקר, כיון שנתרבו הנכסים, לא מחזי דמיעקרא נחלה דאורייתא, וכל דאפשר לקיומי תקנתא דרבנן דכתובת בנין דכרין מקיימין.

צא. מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין.

כ' הרמב"ן מסתברא דוקא אישתדוף או איתזיל, אבל נמצאת שדה שאינה שלו, לא זכו בהם, דהא איגלי מילתא דליכא מותר דינר מנכסיה, ונכסיה דאינשי לא שמינן להו. [דהנהו מועטין היו מתחלתן אלא שלא נודע עד עתה, ריטב"א]. וחזינן מאן דכ' אפי' נמצאת שדה שאינה שלו, [א"ה, כ"ה בשיטמ"ק בשם רש"י במהדו"ק], וליתא.

צא. ברש"י ד"ה היו שם. שראויה ליפול להם ירושה מאבי אביהם.

הקשה הרש"ש, דתיפוק ליה דמצי אמרי יורשי הקטנה דזה אנו יורשים מכח אבוא דאבא כדאיתא בב"ב [קנט.], ואכתי לא מיקיימא נחלה דאורייתא במה שאנו יורשים מאבינו. [והו"ל לרש"י [ולשאר שכ' כמותו] לפרש בשאר קרובים כגון אחי האב וכיו"ב, או כהרמב"ם בפיהמ"ש והרע"ב שפי' בראוי דמלוה וכיו"ב]. [ולפמש"כ בקוב"ש בב"ב [אות שד"מ] בשם שו"ת שארית יוסף, דיכול בן הבן לבחור אם לירש מכח אבוא דאבא, או מכח אביו ע"י משמוש, וכ' בקוב"ש שם דלהוציא מאחרים אינו יכול לבחור במה שטוב לו, [יעו"ש הנפק"מ], לכאוי"ל דאי הוה ראוי חשוב מותר דינר, לאו כל כמינייהו לבחור בירושה מכח אבוא דאבא ולהפקיע כח יורשי כתובה הגדולה. א"נ בדרך זה, דדוקא במקום שא"א שתתקיים נחלה דאורייתא הוא דלא תקנו חכמים כתובת בנין דכרין, אבל במקום שאפשר שתתקיים, כגון בזו אם יירשו דרך משמוש, אלא שהם בוחרים לירש מכח אבי אביהם, לא חשיב עקירת נחלה דאורייתא מכח התקנה, אלא מכח בחירתם].

צא: ההוא גברא דהוה מסקי ביה אלפא זוזי, הוה ליה תרי אפדני, זבינהו וכו'.

כ' המרוב"ן, י"מ לתרי גברי זבנינהו, וכל חד מצי לסלוקי בזוזי, ולחד מינייהו לית ליה זוזי וטרפא מיניה, ואתי למיטרף אידך, וא"ל האי אי שויא לך אלפא זוזי, לחיי, ואי לא, יהיבנא לך ושבקא ניהלי לתרוייהו, ואע"ג דלא מצי איהו לסלוקי מאידך בזוזי, אפ"ה מצי למימר לא תשקול דידי דהא שויא לך ההיא. ואין זה נכון כלל, דא"כ טרפא לקמא למה ליה למכתב טפי מחמש מאה דשמה ניהליה משום דבתר זמן עלייה היאך רוח קמא. [דהיכי מצי למימר רבינא דליכתוב טירפא ללוקח באלפא זוזי, והא הוא לא שמה נהליה אלא בחמש מאה, ל' הר"ן]. ועיי"ש שהקשה עוד, היאך יהא לוקח אחד יכול לומר לו דלשקול הקרקע שגבה מהאחר באלפא, והרי אין לו שום שייכות בה, ולוקח עצמו לא שמה ניהליה אלא בחמש מאה. וכן הקשה הריטב"א. אבל מהרמב"ן מבואר שהסכים בזה עם הני"מ].

אלא מתוקמא דזבנינהו לחד, ושויא ניהליה אפותיקי לבע"ח דלא מצי לסלוקי בזוזי, ומיהו מצי למימר ליה הא שויא לך לא תטרופ מיני אידך. ואין זה מחוור. ומצאתי שכתב רש"י ז"ל פ"ק דב"מ [טו]: הניחא למ"ד דאי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסלק ליה לבע"ח בזוזי וכו', פלוגתא היא בכתובות, ולא מצאתיה חוץ מזו, שהוא מפרש דתרוייהו זבנינהו לחד גברא ולא שויא ניהליה אפותיקי, ורמי בר חמא סבר דלא מצי לסלוקי בזוזי, ורבא אמר דכיון דלית ליה פסידא הדין עמו, הלכך היכא דיהיב ליה זוזי מצי לסלוקיה, דהא לית ליה פסידא, ומיהא הוא דקיי"ל הכי, ושוב מצאתי מפורשת כן בהלכות פסוקות למר רב יהודאי גאון ז"ל.

צא: ואי לא, שקיל אלפא מזי ואיסתלק [מתרוייהו, רש"י], סבר רמי בר חמא למימר וכו' א"ל רבא מי דמי וכו'.

כ' הרא"ש [סי' ג'], מצאתי כתוב בשם הר"ר יונה, דמיירי בדלא אכריז כשטרף אפדנא ראשונה, אבל אם עשו הכרזה בשומת ב"ד והורידהו לקרקע, לא מצי תו לסלוקי, דא"כ אין לדבר סוף. וכן מצאתי בשם הר"ר מאיר הלוי ז"ל, אלא שהוא כתב דהיכא שמכרו או נתנו הבע"ח לאחר תו לא הדרא השומא [דבהא לא עדיף מהלוה, דלא הדר השומא לו כשמכר או נתן הבע"ח לאחר, כדאמרינן בב"מ [לה.], אבל בהא פליג הרמ"ה עליה דה"ר יונה, דס"ל דלגבי לוקח נמי שייך עשיית הישר והטוב ושומא הדרא. קרב"נ אות ו' ז']. ויותר יפה כיון הר"ר יונה ז"ל, דהא דאמרינן [ב"מ לה.], דשומא דהדרא

לעולם, היינו דוקא כששמו ב"ד נכסי הלוה למלוה, ומשום ועשיית הישר והטוב עשו תקנה זו, שתשאר הקרקע ביד בעליו, אבל לוקח שלקח שעבוד המלוה, לא שייך ביה ועשיית הישר והטוב, כי נכנס לשעבודו של מלוה ולקח במעותיו, יחזור ויקבל מעותיו מן המוכר וישאר למלוה שעבודו, דהא לרמי בר חמא אף כשבא המלוה לטרופ אין הלוקח יכול לסלקו בזוזי, הלכך לרבא נמי, נהי דבשעת טירפא יכול לסלקו בזוזי, מודה הוא דלאחר שירד לקרקע בשומת ב"ד תו לא מצי לסלוקי בזוזי.

וז"ל הר"ן, איכא מ"ד דדוקא בשלא החליטוה לראשונה עדיין בה' מאה, אבל אם החליטוה, לא מצי לסלוקי, דשומא לא הדרה אלא לבעלים אבל לא ללקוחות, משום דחזרת שומא אינה תורה, אלא תקנת חכמים היא משום ועשיית הישר והטוב, ולקוחות אינהו דאפסידו אנפשיהו, והכי אמרינן בפ' המפקיד [לה.]. דאמרינן שמו מינה דאיתתא ואינסיבא, לא מהדרין ליה משום דבעל לוקח הוי, אלמא שומא לא הדרה ללוקח. אבל הרמב"ם ז"ל כתב [בפכ"ב מהל' מלוה ולוה הט"ז] שאפי' ללוקח מחזירין, ובודאי דפשיטא דהאי עובדא הכי מוכח, ולפיכך יש לדחות ההיא דפ' המפקיד דהיינו טעמא משום דשמו מינה עד שלא נשאת ונשאת, אבל אם שמו מינה דבעל מקרקע שהכניסה לו, אפשר דמהדרין ליה.

צא: וטירפא בכמה כתבינן וכו'.

כ' הריטב"א, פירש"י ז"ל כשקיבל אותה בע"ח באלפא זוזי, בכמה כתבינן טרפא ללוקח שטרפוה ממנו וכו', רבינא אמר באלפא, פירוש אע"ג דלוקח לא הפסיד אלא חמש מאות, כיון שהחוב היה אלף וזה סילקו במעות, אינו אלא כאילו לוקחה ממנו, שאלמלא כן היה נוטלן שתיהן והיה המוכר חייב באחריות אלף. ורב עוירא אמר בחמש מאות, שכן הוא חייב אחריות. וקשה קצת, היכי אמר רבינא דליגבי לוקח טפי מאחריות שקבל עליה מוכר וטפי ממאי דאפסיד לוקח. ויש שפירשו אם נסתלק בע"ח כשקבל מן הלוקח אלף זוז, טרפא בכמה כתבינן, אלפא כדאפסיד או בחמש מאות כמה ששעה השדה שממנו נסתלק, דאילו מאידך אכתי לא טריף ליה, אלא דכי חזא לוקח דבעי בע"ח למיטרפיה, קדים וזבניה מיניה, והיה לו להמתין עד שתכנס בכח טרפא שלו. ונראה כלשון הראשון, אבל בזה הלשון [ר"ל בגוונא דאוקמיה הני יש שפירשו] דכו"ע אית ליה אלפא, כיון דבאלפא סלקיה.

צא: והלכתא בחמש מאה.

כ' בתוס' ר"ד, מכאן יש להוכיח שאם יש לראובן שטר על שמעון במאות זוז, ומכר ללוי במאה [ר"ל שמכר חובו ללוי], אינו גובה לוי משמעון אלא מנה כפי מה שקנאוה, ואע"פ שראובן מסרו לו בחוב במאות, דא"כ ה"נ ימסור לו בע"ח שטר של אלף ללוקח ויגבה ממנו אלף, ואמאי אינו גובה אלא חמש מאות. וקשה בעיני דין זה, שאילו רוצה ליתן שט"ח זה מתנה ללוי, אינו הולך לוי וגובהו משמעון כל מה שכתוב בתוכו [פי', בתמיה], ומה לי יהביה כוליה ומה לי יהביה פלגא. והנכון בעיני, דאה"נ שאם בע"ח רוצה למסור לו שטר עם כל כח וזכות שיש לו בו, שהוא גובה מן המוכר כל האלף, אלא הכא במאי עסקינן כגון שאינו רוצה להקנותו ולהפסיד ללוה, והוא שואל מב"ד שיכתבו לו טירפא, שאין כותבין אלא חמש מאות.

צא: אבל אמרו ליה הני חמשין זוזי דמי ארעא קטינא, סלוקי סלקוה.

כ' הר"ן, יש ללמוד מכאן דכי אמרינן מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהן, אין כופין אותן בכך, דאם איתא, אפי' כי אמרו ליה דמי קטינא, אמאי לא נכופם לפרעם, וכ"כ רש"י ז"ל [בד"ה מצוה]. וזה שלא כדברי ר"ח ז"ל שאמר שכופין אותן וכו'. [ועיי' במרדכי כאן [סי' רל"ה] שכ' ז"ל, תימה לי אי בגדולים, הא פסקינן לעיל דמכין אותנו עד שתצא נפשו, ואי בקטנים, הא לאו בני מעבד מצוה ניהו. ונ"ל דבקטנים מיירי, וכשחייב מודה א"נ דשמתייה ומיית בשמתייה, ואביי דהכא ס"ל כר"ה בריה דרב יהושע בפ' גט פשוט. כן נ"ל, וכן מצאתי בתשובת גדול אחד דלפ"ר ר"ח דלעיל צריך לפרש הכא ביתומים קטנים].

ומסיק הר"ן, ומיהו למ"ד שעבודא לאו דאורייתא [א"ה, יש מוחקין תיבת "לאו", אבל ד' הגרע"א דלקמיה כג"י שלפנינו], משום פריעת בע"מ מצוה כופין אותו כדאמרין לעיל [פ"ו], דהו"ל כאומר לולב איני נוטל סוכה איני עושה, דהא נמי מצוה דאורייתא היא, ואפשר דמתורת כפיה נמי יורדין לנכסיו, דעד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו, אלא דלמאן דלית ליה שעבודא דאורייתא, כל היכא דליתיה קמן אין יורדין לנכסיו, אבל בדאיתיה, כופין אותו בין בגופו בין בממונו, דמצוה דאורייתא היא. אבל גבי יתומים דמצוה דרבנן בעלמא הוא דאיכא, אין כופין אותו.

וכ' ע"ז הגרע"א, צריכין להבין החילוק בין ליתא קמן לאיתיה קמן, הא מליתא קמן חזינן דדין הכפיה הוא על הגוף ולא על הנכסים. ויש לפרש ברווחא, דכשם שניתן רשות לב"ד לכפותו עד שתצא נפשו, אף שכל הכאות ורדיות הללו היו למגן כל כמה שלא אמר רוצה אני, ה"נ רשות לאבד ממונו עד שיאמר רוצה אני, וכיון שנוכל לאבד ממונו על מגן, אזי מוטב שיתנו לאיש אשר נושה בו. אמנם בשער"י [ש"ה פ"ב] ובקוב"ש בב"ב [אות תרס"ח] פשיטא להו דהכפיה בממונו אפי' לא אמר רוצה אני, [יעו"ש מש"כ לבאר באופן אחר איך יזכה המלוה בממון הלוה בלא רצונו להקנות].

צא. ההוא גברא דזבנה לכתובתה דאימיה וכו'.

ופירש"י [בפ"י קמא] בחיי בעלה, שאם ימות ואח"כ תמות היא, ויירש הבן כתובתה, שתהיה של הלוקח. והקשה הפנ"י, מאי שייך אי אתיא אמי ומערערה, דמה ערעור שייך כאן כיון שלא מכר אלא אם תמות ויירשנה, ועוד, מאי ס"ד דרמי בר חמא דאיהו במקום אמו קאי, א"כ מה מכר לו, הא עיקר המכירה היה אם תמות אמו. ועל כרחק דלהאי לישראל משמע שתהא המכירה קיימת אף בחיי אמו אם לא תערער על מכירתו וכו', ואי משום שהבעל עדיין קיים, בהא לא איכפת לן, דמסתמא איירי בקרקע שהכניסה לו משלה והיא מיקרי מוחזקת וכו'. וכן נראה להדיא מלשון רש"י שם [בד"ה בטובת הנאה] דלא היה זה שלוחה [כמו שהגיה הרש"ש], א"כ משמע שעיקר המכירה היה בחיי אמו אלא שלא היה שלוחה וכו', והשתא א"ש נמי הא דסבר רמי ב"ח למימר איהו במקום אמו קאי, דנהי שהיה המוקח קיים בחיי אמו כל זמן שלא ערערה, מ"מ השתא ירש הבן אותו זכות לערער.

וז"ל התוס' ר"ד, פי' מכר כתובת אמו שהיתה על אביו ללוקח בטובת הנאה, שאם תמות אמו בחיי בעלה יפסיד מעותיו, ואם תתאלמן או תתגרש שיבואו הנכסים ליד האם, שיזכה בהן הלוקח, ואילו היתה מוכרת אמו ללוקח בענין זה, היה מכרה קיים וכו', ולא יקרא זה מקנה לחבירו דבר שלא בא לרשותו, שכיון שיש לה כתובה, שלה הם הנכסים, אלא שאין לה כח להגבותם בחיי בעלה, ויכולה היא למכור מעכשיו מה שעתיד לבוא לה מבעלה, שנכסי בעלה הם משועבדים לה, אלא שאין כח לבן למכור כתובת אמו בלא חפצה, וכך אמר ללוקח, אני בוטח שאמי תסכים במכירתי ולא תערער, מיהו מתנה אני עמן שאם תערער איני מחזיר לך מעותיך, וקיבל עליו הלוקח דבר זה ועל דעת כן נתן לו המעות, ואילו אתיא אם ומערערה, הפסיד הלוקח מעותיו שהרי כך התנה עמו ואין זה מה שאירש מאבא מכור לך, שהרי בחיי אמו מכרם לו שיזכה בהם הלוקח אם תתאלמן או תתגרש, אלא שקנה ממונו שלא באחריות, ובאו הנכסים ליד האם שנתאלמנה, ולא ערערה ומתה, ובא הבן והיה מערער לומר אני במקום אם אני עומד, וכמו שאם היתה מערערת היה מפסיד מעותיו, גם עתה יפסיד בערעורי וכו'.

והמאירי פירש מתחילה, דהתנה עם הלוקח שאם תערער האם על המכר ומתוך הכעס תתן כתובתה לאחרים, לא יהא חייב באחריותה, ומתה ולא ערערה, והיה הבן מחזר להיות עומד במקום האם, שיהא אף הוא יכול להקנותה לאחרים ולסלק את הלוקח הואיל והוא יורשה, ותמה ע"ז, היאך היה רמי בר חמא מוצא עצמו לומר כך. ולכן פירש וז"ל, וערער זה, לא סוף דבר אם תטול כתובתה ותתננה לאחרים כמו שכתבנו, אלא אף אם תהא לוה בחייה על כתובתה ושתהא כתובתה משועבדת לבעל חוב שלה, לא יהא חייב באחריות, ומתה האם ולא ערערה וכן לא נשתעבדה בחובות, אבל הבן לוח ואכל מכאן ומכאן, והיו מלוים לו על

סמך ליפרע לכשיירש, [א"ה, לכא' בהלואות שקדמו למכירתו קאמו, דאי במה שהלוה אח"כ, אף אי נימא דלא ידעו המלוים שהלווה על כתובתה שכבר מכר הכתובה, מ"מ במה עדיף מלהקנות לאחרים דקשיא ליה להמאירי מאי ס"ד דרמי ב"ח], וכשמתה האם היה הוא רוצה לפרוע הקפותיו ולהפסיד הלוקח, מפני שהיה אומר, אף מה שהוא לוח, בכלל ערעור האם הוא, מפני שהוא במקום אמו, וא"ל רבא נהי וכו'.

צא: נהי דאחריות דידה לא קביל עליה, אחריות דידה מי לא קביל.

כ' הר"ן, כלומר דכיון דאחריות קיי"ל דטעות סופר הוא, ודאי שהוא חייב בכל אחריות, אלא ממה שהוציא ממנו בפירוש, והוא לא הוציא ממנו אלא שאם תבא אמו עצמה, אבל הוא לענין זה לא במקום אמו קאי, וכיון שלא פירט אף עצמו, הרי הוא נכלל בשאר האחריות שהוא חייב בו. ולפ"ז משמע שאם מכר שלא באחריות כלל, דבכה"ג אפי' אחריות דנפשיה לא קביל עילויה. ומיהו דוקא בזכות שיבא לו מיום זה ואילך, אבל בזכות שהיה לו כבר, אע"פ שלא קיבל עליו שום אחריות, אותו זכות מיהא קיבל עליה שלא יוכל לערער מחמתו.

צא: אחריות דידה מי לא קביל.

כ' הריטב"א, מדאתי עלה רבא מטעמא דאחריות דנפשיה, איכא למשמע דדוקא דירשה הוא עצמו, אבל אם ירשו אחרים עמו, או שנתנה אותו אמו לאחרים, הרי הם במקום אמו, ואינו חייב לפצותם. [לכא' צ"ל לפצותו, ור"ל ללוקח דידה אם יערערו יורשי אמו או מקבלי מתנתה]. וכן כשאומר אני מקבל עלי כל אחריות, פירוש הוא וכל באי כחו משמע דאניהו במקומו קיימי. וי"א דהוא הדין דמחייב לרבא באחריות שאר יורשי אמו ובאי כחה, שלא הוציא מן האחריות אלא לאמו ואין לנו אלא אמו בלבד, והלשון הראשון נראה לי.

צא: צב. אמר רמי בר חמא ראובן שמכר וכו', דינא דאזיל שמעון ומפצי ליה.

כ' הריטב"א, יש מקשין מאי סבר רמי בר חמא, דהא ודאי דבר קשה הוא לומר שיפצה המוכר אחריות ערעורין שמחמת הלוקח עצמו, ואמרו בזה כמה לשונות. ואין אנו צריכין לכך, דרמי בר חמא סבר דכיון שלא היה לראובן המוכר ראשון נכסים אחרים לגבות מהם, נמצא שכשמכר קרקע זו לשמעון שלא באחריות, נכנס הוא תחת ראובן, והיה החוב מוטל על קרקע זו או יסלקנו שמעון במעות, הלכך כשם שאם חזר שמעון ומכרו לאחרים חייב לפצותו לבע"ח על זה, כך כשחזר ומכרו לראובן זה, שכבר נפטר ראובן מחוב זה. ואתא רבא ואמר, דהא מ"מ החוב מוטל על ראובן אם קנה נכסים, וכיון שכן, אין לשמעון לפצותו, דאחריותא דנפשיה לא קביל עליה.

צא: ברש"י ד"ה מצוה. אלא שאין לב"ד לכופן שאינה מצוה מפורשת.

כ' הגרע"ב"ץ, קשיא לי, אטו מצות כיבוד מי לא מיפרשא באורייתא, איברא במידי דממונא קיי"ל [קידושין לב]. דאינו חייב לכבדו משלו, אכתי בהניח אביהם מעות איירי, הא איכא של אב, וחיובי מחייבו מה"ת, ואי לא בעו למעבד מצוה מי שבקינן להו, כדהוה כייפינן לאבוהון כדאיתא לעיל [פ"ו], אלא ש"ל אבוהון שאני, דבע"ח גופיה ודאי מצוה מפורשת רמיא עליה, לא סגי דפרע בכל מה דאפשר ליה, משא"כ כי מית לוח ונפלו נכסים קמי יורשין, כבר זכו בהן יורשין ויתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו, אא"כ הניח אביהם אחריות נכסים דאשתעבוד מחיים, לאפוקי [מטלטלי] דלא משתעבד לבע"ח, אלא דבגדולים מיהת מצוה איכא כיון דשביק להו מידי לקיומי מצות כיבודבשלו.

ועיין בהגרע"א [בתשו' ח"א סי' ס"ח] שכ' בתו"ד וז"ל, ד"ל כיון שירשו הממון, הוי ממון שלהם ואינם מחויבים לקיים בזה צוואת אביהם, דקיי"ל כיבוד אב משל אב, ואף דבמטלטלי דיתמי מצוה לפרוע חובות אביהם ופירש"י משום כיבוד אב, ונוכח מזה כיון דמכח אביהם בא להם הממון, לא מיקרי כ"כ של בן, מ"מ י"ל דדוקא התם דהוא בצירוף טעם דהוי קצת נעילת דלת וכו'.

צא: ברש"י ד"ה דזבנה. שהיתה נשואה לאחר וכו'.

[ב"מ לה.], ובע"ח בחריקה דמרה הוי ושלוחיה הוי, משא"כ במכרה לוקח לאחר דפקע מרה דארעא ולא שליח שויה, תיבעי. וז"ל תוס' הרא"ש, דלא חשבינן ליה כשבת, כי הקרקע לא השביחה, אלא שהיה חביב עליו ליקחנו ביותר מדמיו.

צא: בתוד"ה דזבנה. מכאן נראה לר"ת וכו' אבל אם אמר שדה זו שאירש, קנה ואפ"ל למ"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

ואסברה לה הרא"ש [בסי' ו'], דכיון דהירושה עתידה ליפול לפניו מאליה, וגם בורר המכר, לא חשיבא כולי האי דבר שלא בא לעולם. [אבל אם בירר לחוד, ואינו עתיד ליפול לפניו מאליה] כגון שאמר שדה זו לכשאקנה מכור לך, אינו מכור. קרב"נ]. והקשה בפנ"י לשי' ר"ת, דהא אשה כשדה זו דמיא [כדאמר' בב"מ טז:]: שהדבר מבורר, והיכא שמקדש אותה על מנת [אולי צ"ל לאחר] שימות בעלך, דמי לגמרי למה שאירש מאבא, ואפ"ה אמרו רבנן דר"מ דאינה מקודשת, ודוחק לחלק ולומר דירושת האב לבן מיקרי טפי עבידי דאתי, מע"מ שימות בעלך. [לכא' משום שהנשים ממחרות למות מן האנשים, ומצוי טפי שימות האב בחיי בנו משתמות האשה בחיי בעלה]. [א"ה, אולי יש לחלק, דדוקא גבי מה שאירש מאבא מכור לך, שעיקר הקנין מצד המקנה, ועתיד ליפול לפניו מאליה, יוכל להקנות מעכשיו, אבל קידושי אשה שעיקרן מצד הבעל המקדשה, לא מהני מה שעתידיה האשה לקנות את עצמה מאליה במיתת בעלה הראשון, דאף שבזה יהא אפשר לקנותה, אבל אין זה מוסיף לתת כח במעשה המקדש. ויל"ע].

צב. א"ל רבא נהי דאחריות דעלמא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי קביל עליה.

כ' הרמב"ן, ובקבלת שמעון לראובן עסקינו, דאע"ג דקביל עליה אחריות, לאו דבע"ח ידידיה קביל, דהא כל נכסיה משתעבדי ליה, דקנה ודאי קני. ורבינו האי גאון ז"ל גריס, נהי דאחריות דעלמא לא קביל עילויה, אחריות דנפשיה מי לא קביל עילויה, ופירשה הגאון ז"ל בקבלת ראובן לשמעון, כלומר אע"ג דאיהו זבין ליה שלא באחריות, ואי אתא בע"ח, דראובן וטרפה מיניה דשמעון, לא הדר עילויה, מיהו כי טריף לה מראובן לא הדר ראובן עילויה, דלימא ליה במקומן קאימנא, משום דא"ל את מחייבת לאפרועי בע"ח דידך מכל נכסיך, ואפ"ל לקחת נכסים מאחר שלא נשתעבדו מעולם לבעל חובך, ואת הוא דתבעת מני לפרוע חובך, ומהכי אתקבלת לי אחריות דלא תהדר עילויה וכו'. וכן הגירסא כתובה בהלכות הרי"ף ז"ל ובפיר"ח ז"ל. וכ"כ הרמב"ם [בפי' מהל' מכירה ה"ט].

והרא"ש [סי' ו'] הביא ג"כ גי' הרי"ף, וכ' ע"ז, ופי' ה"ר מאיר הלוי ז"ל, האי קביל ולא קביל לאו בקבלת המוכר דקביל עליה אחריות ללוקח קאי, אלא בקבלת הלוקח דסביר וקביל דלא ליהדר אמוכר, כדאמר בב"ק ט. חייאת דקיסרי סברת וקבילת, וה"פ דכי הדר ראובן וזבנה מיניה דשמעון באחריות, נהי דאחריות דעלמא לא קביל ראובן עילויה אלא אדעתא דמפצי ליה שמעון הוא דזבין, אחריות דנפשיה דראובן מי לא קביל עילויה דלא ליהדר בה שמעון [אולי צ"ל אשמעון]. וכ' בקרב"נ [אות ב'], דיש נפקותא בין הני תרי פירושי בגירסת הרי"ף, דלפי' הרמב"ם אם התנה ראובן בתחילה עם שמעון בפירוש שלא מקבל עליו אפ"ל אחריות דנפשיה, אם חזר שמעון ומכרה לראובן באחריות, ובא בע"ח של ראובן וטרף ממנו, חוזר ראובן על שמעון, אבל לפי' הרמ"ה בגי' הרי"ף אינו חוזר עליו. [דמ"מ כשחזר ראובן ולקחה, סבר וקבל דלא ליהדר על שמעון אם יטרפה מחמת חוב דנפשיה, ולא אמרינן דמכירה השניה אדעתא דתנאי שהתנה בראשונה היא]. אמנם בין גירסת רש"י או גי' הרי"ף לפירוש הרמ"ה, אין נפקותא לדינא.

צב. אי פקח אידך מגבי להו ניהלייהו ארעא והדר גבי לה מינייהו.

הקשה הגרע"א, אמאי יצטרך להגבות תחילה ליתמי והדר לחזור ולגבות מהם, יעכב מיד הקרקע לעצמו, שמשועבד לו מדר' נתן. ובאמת קשה לי ג"כ על הר"ן בזה, שכ' [הו"ד בסמוך ע"ד תוד"ה ופי"סיה], ופי"סיה בזוזי דוקא, דאילו אגביה ארעא, מצי למימר דאגביה לו מדר' נתן, ותמוה לי, דא"כ אף בפי"סיה בזוזי יעכב לעצמו הקרקע מדר' נתן, דכמו דמשועבד לבע"ח מדר' נתן, משועבד נמי לעצמו לאחריותו מדר' נתן.

כ' המהרש"א, נראה מפירושו לאחר שאינו אביו, דאי היה אביו, היה יכול למכור גם אם תמות אמו מקודם ואח"כ אביו, שיהיה מכור מה שירש מאביו. אבל הרא"ש כ', פירש"י שמכרה בחיי אביו אם ימות אביו ואח"כ וכו', וצ"ל שלא רצה למכור אלא מה שירש מאמו ולא מאביו. וק"ק לפי', ל"ל למימר כלל שהיה הבעל חי עדיין, לא הול"ל אלא שמת כבר ומכח בנו מה שירש מאמו אם תמות היא בחיי בנה, ודוחק לומר דמעשה שהיה כך היה. וי"ל לדברי התוס', דרבנות אשמועינן דדבר שלא בא לעולם אפ"ל בכה"ג דתלוי במיתת הבעל ואח"כ במיתת האם, קנה היכא שבירר המכר. ועיין ברש"י שכ' דתירוצו תמוה, דהרי רש"י עצמו לא ס"ל הא דר"ת וכמבואר.

צא: בתוד"ה כך. ואע"ג דברישי מי שמת וכו' היינו משום דבכל דוכתא אזלינן טפי בתר נחלה דאורייתא.

וכ' המהרש"א, אין לפרש דבריהם דבכל דוכתא היינו בין הכא ובין התם אזלינן בתר נחלה, דזה אינו, דהא במרובים ונתמעטו לא אזלינן הכא בתר נחלה דאורייתא, אלא דר"ל דודאי במרובין ונתמעטו פשיטא ליה לתלמודא בין הכא ובין התם דאזלינן בתר שעת מיתה, ואז וכו' כל א' לפי זכייתו, והתם בנחלה דאורייתא והכא בתקנתא דרבנן, כדאמר תלמודא בהדיא הכא והתם, פשיטא במרובין ונתמעטו כבר וכו', אלא במועטין ונתרבו הוא דמסתפקא ליה הכא והתם מעיקרא אם ניזיל בתר שעת מיתה, וקאמרי דבין הכא ובין התם אסיקנא דאזלינן ביה טפי בתר נחלה דאורייתא.

וז"ל הריטב"א, ואע"ג דגבי מי שמת והניח נכסים מועטין וכו' אמרינן דבין מועטין ונתרבו ובין מרובין ונתמעטו הבנים יירשו, ומקיימין נחלה דאורייתא טפי מתקנתא דרבנן, [א"ה לכא' נקט כבר בהקושיא כסברת תוס' בתירוצם, אלא דקשיא ליה דא"כ דאזלינן בתר נחלה דאורייתא, אמאי אמרי' הכא במרובין ונתמעטו דזכו יורשי הגדולה מתקנתא דרבנן ולא אזלינן בתר נחלה דאורייתא], אין כל המקומות שוין, וכאן הפריזו על המדה לעשות חיזוק לתקנתם במרובין ונתמעטו מיתה, ולמזיל בתר שעת ירושה. ובתוס' הרא"ש כ' ככל דברי תוס' דידן, והוסיף, ועוד י"ל, שאני התם שלא יצאו הנכסים מחזקת הבנים לגמרי מעולם, כדקאמר התם יתומים שקדמו ומכרו נכסים מועטין, מה שמכרו מכרו.

צא: בתוד"ה מאי. מכאן רגילין לומר וכו', דהכא רמי בר חמא ס"ל לא מצוי לסלוקי לוקח, ורבא סבר מצוי לסלוקי.

בהגהות תפאל"מ הקשה, צ"ע מנלן, דילמא הא דסבר הכא לא מצוי לסלוקי, היינו מהראשונה שכבר טרף, דהיינו מתני', אבל משניה שרצה לטרוף היה יכול לסלקו אם היה נותן לו חמש מאות. וז"ל הר"ן, ותמוה אני, אם בהא פליגי, היכי אמר רמי ב"ח היינו מתני', ורבא נמי היכי מהדר ליה הכא מאי פסידא אית ליה, דמהך שקלא וטריא משמע דלא פליגי אלא אי מצוי לעלויה או לא, אבל בשוה לא מצוי לסלוקיה, אלא ודאי נראה מכאן, דאפ"י מ"ד מצוי לסלוקי בזוזי, היינו דוקא בבא בטענת עילוי, הא לאו הכי לא, וכיון דסבר רמי ב"ח למגמר ממתני' דלא מצוי לעלויה וממילא [לא מצוי לסלוקי, ורבא איצטריך למדחי דמצי לעלויה וממילא] מצוי לסלוקי מחמת טענה זו. והפנ"י כ' ע"ד תוס' וז"ל, הא שכתבו דלרמי ב"ח ניחא, אע"ג דלפ"ז לא שייך האי ראייה דמייתי ממתני' ואם אמרו היתומים אנו מעלין, אלא דאיכא למימר דעל עיקר הדין דלוקח לא מצוי לסלק בזוזי, בלא"ה הוה פשיטא ליה מסברא, דלא הוצרך לראיה אלא משום דאיכא למימר דהיכא שמעלה בדמים יותר שומעין לו, ע"ז מייתי ראייה ממתני' דלא אזלינן אלא אחר שומת ב"ד.

צא: בתוד"ה והלכתא. דלא חשבינן כמו שבת.

כ' הגריעב"ץ, כלומר כמו שבת שהוא שלו משום דטרח ואשבת. וצ"ע, אי אייקור אפדני בידא דלוקח ממילא, הא ודאי שבתא הוא וזכה ביה, ומאי שנא איהו מזבנה לאחר או לבעל חוב. וצ"ל דהא מעשה בלא אייקור הוה. א"נ אפ"י אייקור ברשותא דמרה אייקור, דהא קיי"ל שומא הדרא לעולם

צב. ראובן שמכר כל שדותיו וכו' רצה וכו' רצה מזה גובה.

כ' התוס' ר"ד, ואם רצה גובה בינונית מלוקח שני, ואם הוא אומר לו הנחתי לך מקום לגבות הימנו, אומר לו, א"א ליטול יותר על דיני אע"פ שאני יכול, שנראה לי כעין גזל, ופחות מדיני איני רוצה ליטול, הלכך גובה ממנו בינונית. [ובדעת רש"י שכ' רצה מלוי גובה כגון אם לא ימצא אצל שמעון משל ראובן אלא זיבורית, יל"ע אי אתי לאפוקי כשימצא עידיה אצל שמעון, דיוכל לוי לדחותו אצלה כמו היכא ששייר בינונית דכוותה, ופליג אסברת תוס' ר"ד דאמר ליה א"א ליטול יותר על דיני. או שמא מודה להתוס' ר"ד, אלא שפירשה באפן דשכיח טפי, דכי איכא עידיה אצל שמעון שיכול ליטלה, לא שכיח שיניחנה וילך אצל בינונית דלוי].

צב. ולא אמון אלא דזבנה בינונית.

כ' הריטב"א, ששעבוד בע"ח עליה, הלכך אם רצה גובה משמעון מן הזיבורית שנשתיירה אצלו, ואומר אתה נכנסת במקום ראובן, ואילו רציתי הייתי גובה ממנו מן הזיבורית, דאע"ג דתקון רבנן לבע"ח מן הבינונית, הא לתקנתא דידי הוא, ולא הוריעו כחי אצל זבורית דחזיא לי מדאורייתא, כדאיתא בב"ק. אבל מן העידית שביד שמעון אינו גובה, שאפי' מראובן בעל חובו לא היה גובה כלל, ושלא כפירוש רש"י ז"ל שאם רצה גובה משמעון עידיה, וזו שגגה גדולה.

ז"ל התוס' ר"ד, וכשקנה לוי בינונית, אפי' הניח אצל שמעון עידיה, רצה מזה גובה רצה מזה גובה, שאם יאמר לו לוקח ראשון לך אצל שני דובין בינונית, ואומר לו, לא מצינא למיטרח, [א"ה לשון רש"י לא אטריח את לוי וכו', ועיין פני' דמסיק שהוא טעם אחר], שהוא אומר לו הנחתי לך מקום לגבות הימנו שהוא יותר טוב משלי, [לכאוי' ר"ל דיטען הבע"ח ללוקח ראשון, אם אלך אצל לוקח שני, ידחני אצל עידיה שלך, ואע"ג דלקושטא דמילתא לא יועיל לו, דרצה מזה גובה, לא אטרח אצלו שידחני בטענה זו ואצטרך למיקם עימיה בדינא. ויל"ע], הלכך אם הייתי מוצא הבינונית אצלך, הייתי גובה ממנו, עכשיו שמכרת אותה, אני גובה ממך מן העידית, ובזיבורית אינו יכול לדחותו, מפני שהוא אומר, אם לא היתה לך בינונית ומכרתה, הייתי מגבני זיבורית, אבל עכשיו שהיתה לך בינונית ומכרתה, לא אגבה אלא מן העידית. [אבל בפני' כ' בדעת רש"י דדוקא בדלית ליה השתא אלא עידיה בלבד הוא דגובה מן העידית].

צב. ברש"י ד"ה ופייסייה. פייס את הנושה בשביל ראובן שבאחריות מכרה לו.

כ' המהרש"א, יש לדקדק בפירושו, מי הכריחו לכך שפייסו משום שבאחריות מכרה לו וטעה בדעתו דאחריותו נמי על הני זוזי דיתמי, ואימא דבלאו אחריות נמי הוי פייס ליה כדי להעמיד הקרקע בידו כדאמרינן לעיל. ויש ליישב, דדעת רש"י הוא דלא יוכל לסלק הבע"ח ולפייסו, אלא היכא דבאחריות מכרה לו, כיון שהמוכר שהוא הלוה יכול לסלקו, כך הלוקח יוכל לסלקו שהוא עומד במקומו, אבל היכא שלא מכרה לו באחריות, לא יוכל הלוקח לסלק הבע"ח, דכאיש אחר דמי.

והפנ"י כ' שהוא דוחק הן מצד הדין והן בכוננת רש"י, ועוד הקשה, דהא רמי ב"ח גופיה ס"ל לעיל [צא:] דלא מצי לסלק כלל אפי' בלוקח באחריות כמש"כ תוס' לעיל, וליכא למימר דרמי ב"ח הדר ביה בתר דשמעה מרבא, שהרי התוס' כ' לעיל דרגילין לפרש הא דקאמר בפ' המקבל הניחא למ"ד וכו' דהיינו רמי ב"ח, וכן פירש"י שם, א"כ משמע דעדיין היא מחלוקת וכו'. לכך נראה לענ"ד וכו' ומה שהוסיף לפרש שבאחריות מכר לו, היינו שזה עיקר הדין שאנו דנין, דשמעון טוען דשפיר פרע בשביל ראובן שמכר לו באחריות, וא"כ הוא תפוס ועומד מחיים בשביל עצמו, וכמש"כ תוס' [בד"ה ראובן] דאי בשביל חוב ראובן לבע"ח, פשיטא לן ממתני' דלעיל [פד.] דקיי"ל כ"ר ע"ד דנתן ליורשים, אלא על כרחך דבשביל חוב ראובן לשמעון רצה שמעון לזכות מטעם תפיסה מחיים וכו', ואהא מסיק רמי ב"ח, דאפ"ה מצו למימר אנן אנון מטלטלין שבק אבון גבך, ולא מיקרי נמי תפיסה מחיים כיון שהמעות לא היו בעין ביד שמעון בחיי ראובן כיון שזקפן במלוה.

צב. בתוד"ה ופייסייה. אמר רבי דרבנותא הוא, לא מבעיא היכא דלא פייסייה וכו'.

והר"ן כ' ז"ל, הא דנקט ופייסייה בזויה, משום דאי אגבייה ארעא, לא מצי יתמי למיהדר עליה, דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא לכוון מחמת אבוכון, משתעבדנא נמי לבע"ח דאבוכון מדר' נתן, וכי היכי דאילו מגבינא לכו ארעא, בע"ח דאבוכון גבי לה מינייכו מזרב נחמן, וטעמיה דרב נחמן מדר' נתן כדאיתא בפ' כל שעה [לא.], ה"נ מצינא מגבינא לבע"ח דאבוכון ארעא מחמת חוב זה שהייתי חייב לאביכם, דמה לי אי מגבינא לכו או לדידיה, הא כי היכי דאשתעבדנא לכו משתעבדנא לדידיה. וכו' ע"ז הב"ח, דמדברי תוס' נראה שחולקים ע"ז, וס"ל דהיכי דלא פייסו וטריף בע"ח לארעא משמעון, צריך שמעון לשלם ליתומים ומפסיד, ולא מצי למימר מגבינא ארעא לבע"ח דאבוכון. [א"ה, אולי טעמא דתוס', דכל היכא דמצי בע"ח למשקל האי ארעא מדין שעבוד נכסים דלוה עצמו [שנשתעבדה לו כשהיתה של הלוה בשעת הלואה], לא שייך בהא שעבודא דר"נ, ודמי קצת להיכא דאית ליה נכסי ללוה עצמו דלהרבה פוסקים אין יכול לגבות מהלוה של אותו לוח מדר' נתן [עיין סי' פ"ו ס"ב], ואפי' להנך רבוותא דפליגי התם וס"ל דאף ככה"ג איכא שעבודא דר' נתן, אולי תליא בדעת המלוה הבא לגבות, אבל לענין שיכול הלוה להגבותו בעל כרחו מדר' נתן ולא משום שעבוד נכסים דלוה קמא, אכתי לא שמענו, והכא מסתמא מכח שעבוד נכסים בא עליו בע"ח דאביהם, דמנא ידע מכל הנעשה בין ראובן לשמעון, ויל"ע].

צב. בתוד"ה אי פקח. מכאן יש להוכיח וכו' מ"מ אם הפסיד הלוקח בכך, לא יתן לו זוזי.

הרא"ש [בסי' ח'] הביא דבריהם, והוסיף, ואינו ראייה כ"כ, דמלוה זו באה מחמת קרקע שקנה, הלכך מצי למיהדר להו האי ארעא דזבן מאבוהון בהני זוזי. [מיהו בקיצור פסקי הרא"ש כ' כתוס']. והמאירי כ' כתוס', והוסיף, ועוד כתבו בה טעם אחר, שלא נאמר בעלמא דכל דאית ליה זוזי לא מצי לדחויי אצל קרקע, אלא בלוה מעות, דזוזי אוזיף זוזי שקיל, אבל בזו, ארעא זבן מיניה וארעא מהדר ליה. [ומשמע דיוכל ליתן להם כל קרקע שיש לו, אבל מלשון הרא"ש בדחייתו משמע דדוקא אותה קרקע שלקח מאביהם]. ויש חולקים בכל אלו, ומפרשים דאי פקח שמעון ולית ליה זוזי, לא טרח אזוזי, אלא יהיב להו ארעא והדר גבי לה מינייהו, שהיתומים שגבו קרקע וכו'.

צב. בתוד"ה ראובן. ולי נראה כפירוש הקונטרס וכו', דא"ל להכי טרחי וזבני וכו' אם היו כולם ביד שמעון, האחרונה שהיא זבורית היה מגבה לו.

כ' המהרש"א, ר"ל דמשו"ה לא מצי שמעון למימר לא ניחא לי בהך תקנתא כמו שהקשה רבי לפי' הקונטרס, משום כיון שאם היו כולם ביד שמעון, האחרונה שהיא זיבורית מגבה, והשתא כל אותו זכות יש לו ללוי לדחות אותו אצל זיבורית שביד שמעון שקנה באחרונה.

צב: דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה, ולא מצי אמר ליה לאו בעל דברים ידי את.

כ' הריטב"א, ולא למימרא דמיחייב ראובן למיזל ולאפצוי, דאדרבה אמר ליה אחוי טירפך ואשלם לך, אלא הכי קאמרינן, דדינא הוא דמצי ראובן למיזל ולמידן עמיה, ולא מצי בע"ח למימר ליה לאו בעל דברים ידי את, ולהא בלחוד יהבינן טעמא משום דאי מפקת מיניה עלי הדר, דאלמא היינו מאי דאשמועינן אביי. ויש נוסחאות שגורסין בהדיא דינא הוא דאי אזיל ראובן ומפצי ליה לא מצי א"ל וכו'. והכל דרך אחד.

והוקשה לראשונים ז"ל, מה הנאה יש לראובן בזה, דהא ודאי משמע דמשום תקנתו אמרו כן, דהא מוקמינן ללישנא קמא כשמכרה באחריות ומשום דאי מפקא מיניה עלי הדר. [ואין זה קושיית תוס' שהקשו מה ירויה שמעון בכך, אלא הקושיא מה הנאה יש לראובן בזה, ומדברי הרמב"ן משמע דקשיא ליה, כיון דלית ליה לראובן הנאה ותועלת כשיטען, א"כ אינו בע"ד לטעון, וז"ל הרמב"ן, אבל לענין סלוקי בזוי בלחוד, לימא ליה את מאי נפקא לך מינה, אי מפיקנא מיניה ארעא את זוזי משלמת ליה, ואי מפיקנא מיניה זוזי ה"נ, וא"כ כי הדר עלויך מאי נפקא לך מינה, וללישנא בתרא ודאי מצי לאישטעוי דינא

בהדיה לאפוקי נפשיה מתרעומת, אבל ללישנא קמא אמאי, ואפשר כיון דעליה דהר, מיניה קא מפיק, הלכך אע"ג דלא נפקא ליה מיניה משתעי דינא בהדיה].

ומסיק הריטב"א, והנכון, כגון שהיתה שדהו אפותיקי מפורש לבע"ח זה, והשביחה הלוקח, שאין הלוקח יכול לסלקו במעות, ושקיל כוליה ארעא ושבחא ואע"ג דלא הוה מסיק ביה אלא שיעור ארעא, ואין ללוקח ממנו אלא הוצאה, והדר לוקח וגבי מן המוכר ארעא ושבחא בר מהוצאה, ואילו ידן המוכר עמו, מצי לסלוקיה בזוזי דהוא שיעור ארעא בלחוד. והרמב"ן כ', ולפי דעתו נפקא ליה מינה טובא, להיכא שמכר במאתים והוול במנה, שאם טרף ממנו נמצא מתחייב באחריות מאתים, והוא מסלקו בדמיו במנה. וכן בשנתאנה בתחילה. [לכא' כונתו, שנתאנה הלוקח ושלם יותר מדמיה, דלבע"ח שמין אותה בדמיה, ואחריותו יותר מדמיה כמו ששלם הלוקח]. יעו"ש עוד.

צב: ברש"י ד"ה דינא הוא. אם יש לו עליו גלגול דברים לחשוב חוב כנגד חוב, או אישתבע לי דלא פרעתיך.

והקשו תוס' ושא"ר, הא בלא"ה הבא ליפרע מנכסים משועבדין לא יפרע אלא בשבועה. וכ' הפנ"י, דכוונת רש"י דכיון דמצי למיטען אשתבע לי דלא פרעתיך א"כ נפק"מ שפיר צריך לישבע בפניו, ושמא מתבייש כיון שהלה מכיר בשקר. ולפ"ז מצינו לפרש נמי ל' רש"י במש"כ אם יש עליו לחשוב חוב כנגד חוב, דאע"ג דבלא"ה הבא ליפרע מהלוקחות לא יפרע אלא בשבועה, וא"כ יש בכלל השבועה שלא נפרע בשום צד אפי' בחוב כנגד חוב, אפי"ה נפק"מ טובא, שאם הוא בפניו צריך לברר דבריו כדאיתא בחו"מ [סי' ע"ב ס"א], ושמא הוא טועה בדין וסובר שאינו חייב לו ממקום אחר.

ובתוס' ר"ד הקשה ג"כ מהא דהבא ליפרע מנכסים משועבדים וכו', וכ' וז"ל, אלא אי טעין ליה ראובן לבע"ח טענה אחרת, כגון שאומר לו אמת כי לא פרעתי אותך, אבל אתה חייב לי כך וכך ממקום אחר, או תוציאם בחובך או תשבע לי עליהם, זו הטענה ראובן יכול לטעון ולהשביעו מפני שהיא טענת ברי, ואין בע"ח גובה חובו ממנו עד שישבע לו אבל שמעון שאינו יכול לטעון טענת ברי, אלא אומר לו כך וכך אמר לי ראובן, אינו יכול לטעון במה שאינו ברור לו לשמעון, אלא טורף וגובה ממנו בלא שבועה.

ודוקא כשבא בע"ח לגבות חובו מראובן אז יכול ראובן לטעון לו ולהשביעו, ואי לא ישבע לו לא יגבה ממנו, אבל אם בע"ח לא תבעו לראובן, אלא ראובן תובע לבע"ח ואומר לו, השטר שיש לך עלי תקרע אותו לי, מחמת שאתה חייב לי כך וכך, תשבע שאינך חייב לי, יכול בע"ח לומר, אני איני תובעך עכשיו בשטרי, אתה אומר לי שאקרענו מחמת אותה תביעה שאתה תובעני, פרע אותי תחילה בשטרי, ואח"כ תתבעני ותשביעני, או תמתין עד שאתבעך אני בשטרי ואז תטעון לי זאת הטענה ועד שלא אשבע לך לא תפרע לי, ועכשיו שאינו תובע ראובן ותובע את שמעון, ובא ראובן לטעון על בע"ח שיקרענו מחמת אותה התביעה, הייתי אומר שיאמר לו בע"ח, אני איני תובעך, הנח לי לגבות משמעון ואח"כ תתבעני, קמ"ל דא"ל ראובן דאי מפקת מיני עלי דידי דהר, וכאילו היית תובע אותי דמי, וכמו שאילו היית תובע אותי לא היית יכול לגבות ממני עד שתשבע לי באותה התביעה, גם משמעון איני מניחך לגבות עד שתשבע לי עליה, עכ"ל התוס' ר"ד.

צב: בתוד"ה דינא. דנהי דמזויף לא טענינן להו, מיהו פרוע טענינן להו, דאביהם היה נאמן לטעון פרוע מגו דאי בעי אמר מזויף וכו'.

וכ"כ בגיטין [ב. בתוד"ה], וכ' בקוב"ש [ח"ב ס"ב], אות ד' ה' ממנין השני], משמע מלשונם דגם ביתמי עצמם שייך לומר מיגו, אלא דכיון דלא טענינן להו מזויף ליכא מיגו, ולכא' הוא תימה, דאיך שייך מה לו לשקר גבי יתמי, הלא הם בעצמם אינן יודעין כלל לא ממזויף ולא מפרוע, אלא דאנן טענינן להו כסומא בארובה. אבל אם נאמר דמיגו יש לו כח של הטענה האחרת, אפשר לדון כן גם גבי יתומים, דכיון שיכולים לפטור עצמן בטענת מזויף, יש לה [לכא' צ"ל להם] אותו הכח גם בטענת פרוע.

ועוד, דבשלמא אם מיגו הוא מטעם הנאמנות של הטענה האחרת, א"כ אביהם היה לו נאמנות לטעון פרעתי, ועל כן טענינן ליתמי מה דמצי אבוהון למיטען, אבל אם נאמר דטעם מיגו הוא משום אנן סהדי דאומר אמת, דמה לו לשקר, א"כ נמצא שאין לו כח נאמנות, אלא שאם היה טוען היה אנן סהדי, אבל כל זמן שלא טען הרי ליכא אנן סהדי, דאפשר דמשום שלא היה רוצה לשקר לא טען ולא יטעון, ואמאי טענינן ליתמי בכה"ג, דהא ביתמי ליכא אנן סהדי, ובלא אנן סהדי, גם אביהם לא היה נאמן, ואיך שייך לומר שיש להם כח הנאמנות של אביהן, דגם אביהן אין לו כח נאמנות בלא אנן סהדי.

ויעו"ש עוד [אות ו', ז', ח'] דהרמב"ן פליג על תוס' בזה, וס"ל דאין טוענין ליתומים טענה שהיה אביהם נאמן בה רק מכח מיגו, כי ליכא ליתומים עצמן האי מיגו, וביאור דבריו כ' בתרי אנפי, או דס"ל דמיגו משום אנן סהדי, וביתומים הא ליכא אנן סהדי וכנ"ל, או דאף להרמב"ן מיגו מהני מטעם נאמנות של הטענה האחרת, ופליגי בגדר כל טענינן, דלהתוס' כח היתומים בטענתן הוא בתולדה מכח האב, וכל מקום שיש לאביהן כח לטעון מאיזה טעם שיהיה, הרי הוא מוריש כחו לבניו, אבל להרמב"ן אין כח היתומים בתולדה מכח האב, אלא שיש להם מצד עצמן אותו הכח כמו להאב, אבל לא עדיפי מאביהן, ואילו לא היה לאביהן מיגו לא היה נאמן, ולגבי יתמי הרי ליכא מיגו.

צג. בתוד"ה עד. ומותר לחזור בו, הואיל ומפסיד וכו', דאפי' מי שפרע ליכא כדמוכח בהזהב גבי ההוא גברא וכו'.

אבל במרדכי ריש הזהב [סי' רח"צ, והו"ד במהר"ם שיי"ף כאן] הוכיח מהך עובדא איפכא, דצריך לקבל מי שפרע, וז"ל שם, וראובן שנתן דמים בפירות שקנה ולא משך, ושמע שרוצים עכו"ם לאנס הפירות וחזר בו ראובן מפני האנסין, אפי"ה מקבל מי שפרע, כדאמר' גבי דיבה זוזי אחמרא וכו', א"ל כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות, כלומר דמצי ליהדר דהא לא משכה, אבל מי שפרע מקבל [כמו במוכר דהדר], וכ"פ, ודבריו נראין, דבמה יפטר ממי שפרע.

וז"ל התוס' ר"ד שם, ראיתי שכתב ר' שלמה בן היתום צוק"ל, א"ל רב חסדא ללוקח, אי תהדר בך, קביל עליך מי שפרע, דהא לא משכת, דכדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תיקנו משיכה בלקוחות, כשם שהמוכר חוזר כך הלוקח חוזר, [והאי דלא אדכר ליה רב חסדא מי שפרע, לאו ראה היא, דאינהו לא אתו לקמיה אלא לשאל אם לוקח יכול לחזור בו, אבל אה"נ דבעי לקבולי מי שפרע. ר"ן שם. ובעובדא אחריתא דהתם נמי לא אמר דבעי לקבולי מי שפרע עד ששאלוהו והא בעי לקבולי וכו', עיין בי' הגר"א סי' ר"ד סק"ה]. ואינו נראה לי שיש כאן מי שפרע, דדוקא כי הדר ביה משום יוקרא וזולא מקבל עליה מי שפרע, אבל אי איתניסו קודם משיכה, הדר ביה לוקח וליכא עליה מי שפרע, דאי אמרת אפי' כי הדר ביה מחמת אונסא מקבל עליה מי שפרע, א"כ האי דתיקנו רבנן משיכה משום גזירה שמא יאמרו לו נשרפו חטיבך בעליה ולא מסר מוכר נפשיה לאצוליהו, אי צורבא מרבנן הוא לוקח, דידע ביה מוכר דלא מקבל מי שפרע, לא טרח ומציל להו, ומה הועילו חכמים בתקנתם אצל צורבא מרבנן, אלא ודאי כל זמן דהדר ביה מחמת אונסא לית ביה מי שפרע וכו', וכי היכי דכד איתניסו קודם משיכה הדר ביה לוקח ולא מקבל עליו מי שפרע, ה"נ האי דקא הדר ביה מחמת פחד אונסא לא מקבל עליה מי שפרע. [ובשו"ע [סי' ר"ד ס"ב] הביא שי' תוס' ודעימיה בשם י"א, וכ' הב"ח דבפולגותא דרבוותא קולא לנתבע וחומרא לתובע וא"צ לקבל מי שפרע].

צג. היו שם שלש מאות וכו'.

כ' הראב"ד בהשגותיו להרי"ף, כשהיו שם ד' מאות או יותר, לא נתפרש איך תהיה חלוקתן, עתה אפשר, כי בודאי עד ג' מאות כח השלישית יפה מכולן וכו', אבל עכשיו שיש שם עוד מנה רביעי, כולן חוזרות עמה לחלוקה באותו מנה, לפי שאין שעבודה מג' מאות ומעלה יותר מחברותיה. עתה נחשוב כמה נטלו בשלשת המנים, ומה שחסרו מתפיסתן חוזרות ונטולות באותו המנה הד' עד מקום שהגיע שעבודם, והנה בעלת המנה מגיע שעבודה באותו מנה עד שיתין ושיתא ותרי

תילתי, לפי שנטלה במנה הראשון תלתין ותלתא ותילתא, ועד כאן חולקות בשוה עמהם, ומשם ועד השלמת המנה, חולקות בעלת מאתים ובעלת שלש מאות בשוה, וכן אם היו שם ה' מאות, על זה הדרך הן חולקות וכו'. זה הוא הדין הישר וכו' בין לרבי בין לר' נתן וכו'.

אבל הריטב"א כ' וז"ל, ובמנה השלישי אין בו כלום אלא לבעלת שלש מאות, וכן ביותר משלש מאות, עד שתתפרע בעלת שלש מאות ממה שהיא עודפת על חברותיה, ויחזור חסרונה שוה לחסרונן, כיצד, כשיש שם שלש מאות, יש לבעלת מנה ל"ג ושליש, ונשאר לה לגבות ס"ו ושני שלישים, ויש לבעלת מאתים פ"ג ושליש וכו', ויחסר לה מכתובתה מאה וי"ז פחות שלישי, ויש לבעלת שלש מאות מאה ופ"ג ושליש וכו', ונשאר לה לגבות אח"כ מאה וי"ז פחות שלישי, והרי חסרון בעלת מאתים ובעלת שלש מאות שוה, לפיכך אם היו שם ארבע מאות, אותו מנה הרביעי נוטלות אותו בעלת מאתים ובעלת שלש מאות, ונמצא שיש לבעלת מאתים מאה ול"ג ושליש, ונשאר לה לגבות ס"ו ושני שלישים, ויש לבעלת שלש מאות מאתים ול"ג ושליש, ונשאר לה לגבות ס"ו ושני שלישים, מעתה כל מה שיהא בה יותר מארבע מאות חולקות אותו בשוה. והר"ן כ', והמנה הרביעי חולקות בשוה, שהרי במנה זה שעבוד כולן שוה.

צג. של מנה נוטלת חמשים, תלתין ותלתא ותילתא הוא דאית לה.

כ' הפנ"י, קשיא לי דמאי מקשה וכו' דילמא ר' נתן [דמתני' כוונתה כדלקמן בסוגיא] מספקא ליה, אי אזלינן בתר ערך השעבוד [כדפירש"י במתני'] או שלעולם חולקים בשוה כדס"ל לרבי לפירש"י [לקמן בד"ה אין אני, ודלא כפיר"ח בתוד"ה רבי], ולפ"ז נוטלת חמשים, דל"ג ושליש נוטלת ממנה ראשונה בודאי, ועל המנה השניה מספק"ל אי כרבי ויש לה ליטול עוד חלק (ושליש) [שליש, דהיינו] לג' ושליש, או שמא אינו מגיע לה כלום, ומשו"ה קאמר דיחלוקו באותן ל"ג ושליש הנותרים, ונמצא דנוטלת שפיר בין הכל חמשים.

אלא דאכתי סיפא דמתני' לא א"ש, דאי מספק"ל לר' נתן, א"כ למה נוטלת השניה והשלישית בשוה, האיכא לספוקי שמא לפי ערך השעבוד, וא"כ מגיע להשלישית יותר, דנהי דס"ו וב' שלישים מגיע לשניה ממ"ג מהמאתים הראשונים, אבל במנה השלישית האיכא לספוקי אי אזלינן בתר שעבודא ולית לה כלום, או דחולקות בשוה לגמרי ומגיע לה עוד ל"ג ושליש, והול"ל דיחלוקו אותן הל"ג ושליש, ואכתי פ"ג ושליש הוא דאית לאמצעית, ואמאי תני דנוטלת מנה. [א"ה, לכאן הספק בין פ"ג ושליש] אם נוטלת לפי השעבוד, דבמנה השני אין לבעלת מנה כלום, או דתטול מנה [אם חולקות בשוה לגמרי], ומספק הול"ל דתטול צ"א ושליש, אלא על כרחך דא"א לאוקמי כולהו בבי דמתני' לפי הדין, אלא ע"י שכותבת אחת לחברתה דין ודברים אין לי, או ע"י שתי תפיסות.

צג. תימא א"ה אימא סיפא לה הא סלקת נפשך מינה.

כ' הריטב"א, פירוש דאע"ג דבעלת מנה בלחוד הוא דכתבה דין ודברים אין לי עמך, מ"מ לא אתי האי פלוגתא דמתני' שפיר ממ"ג, שאם אנו דנין שאמרה לה לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה זה לפי שמחלתי כל זכותי ממנו, א"כ יחלקו המנה ההוא בין בעלת מנה ובין בעלת שלש מאות, ותטול בעלת שלש מאות מנה, פלגא מהאי מנה ופלגא מהאי מנה, ותשקול בעלת מאתים חמשין בלחוד, דהיינו פלגא דמנה שני, ואם אנו דנין הלשון הזה שנתנה לבעלת מנה חצי זכותה שהיה לה ליטול ממנה, שהוא שבעה עשר פחות שלישי, א"כ הרי נשאר לה לבעלת מאתים ליטול מן המנה ההוא י"ז פחות שלישי, ותטול ממנו בעלת שלש מאות שלישיתו דהיינו ל"ג ושליש, ונמצא שנוטלת בעלת מנה חמשים כדתניא, ל"ג ושליש מחלקה וז' פחות שלישי מחלק חברתה, ובעלת מאתים ס"ז דינרין פחות שלישי, י"ז פחות שלישי שנשאר לה מן המנה האחד, וחמשים מן המנה השני, ובעלת שלש מאות תטול פ"ג ושליש, ל"ג ושליש מן המנה האחד וחמשים מן המנה השני, ואם אנו דנין הלשון הזה שנתנה כל זכות שהיה לה במנה ההוא לבעלת מנה, א"כ בעלת מנה תיטול ס"ו ושני שלישים, ובעלת מאתים חמשים, ובעלת שלש מאות פ"ג ושליש, ואילו אנן לא תנינא חדא מהני.

צג. אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה זה מאתים, השכר לאמצע.

דאיבעי ליה לאתנויי בעל המאתים שיטול בריוח לפי הקרן, ומדלא התנה, אנו אומדים דעתו שהסכים שיטול בעל המנה חצי הריוח, לפי שהוא חריף ובקי במשא ומתן, או שום אמתלה אחרת, [או שמא מפני אהבתו לא חשש. תוס' רי"ד]. לפי שדרך כל המשתתפין להתנות לחלוק הריוח לפי הקרן, ומדלא התנה, ודאי אומדנא דמוכח הוא. [רא"ש סי' י'].

צג. בתוד"ה דאמרה לה. לא אתפרש שפיר טעמא דהא מילתא.

ובתוס' רי"ד כ' כפירש"י, והוסיף וז"ל, ואע"פ שיכולה בעלת שלש מאות לומר לבעלת מאתים, עד עכשיו הייתי נוטלת במנה הראשון תלתין ותלתא ותילתא, ומנה השני נ', הרי תמנן ותלתא ותילתא, והשתא לא שקילנא אלא ע"ה, ומה לי להפסיד בסילוקך, תפסידי את ולא אני, אפ"ה כך מדת הדין נותנת, כיון דלא נסתלקה מכל המנה אלא מלריב עם בעלת מנה. וז"ל הריטב"א, ופרקינן מתני' דאמרה לה בהדיא מעיקרא מדין ודברים הוא דסליקת נפשאי, כלומר שהתנו כן שלשתן בפירוש שלא תערער בעלת מנה במנה האחד ותיטול חלקה שלם כאילו אינה משותפת עמה בו, ויחלקו השאר היא ובעלת שלש מאות, ואלמלא שקבלה עליה כן גם בעלת שלש מאות, לא כל הימנה של זו לאבד מזכותה כלום במנה זה, והיה לה ליטול פ"ג ושליש, אלא ודאי כדאמרן.

[ועיין בר"ן שכ' דנקטה תנא בכותבת, לאשמועינן רבותא שבשביל כתיבה זו שכתבה בעלת מאתים מתמעט חלק בעלת שלש מאות, משום דמציא אמרה לה מדין ודברים וכו'. והריטב"א כ' בסיפא דסוגיא דהאי דנקטה תנא, משום דלא בעי למיתני חשבורת החשבונוט אלא שלמים וכו', הלכך נקטה בכותבת חדא לאידך, או בשתי תפיסות, שיצאו חשבון שלם, ומינייהו שמעינן עיקר דינא. ולכאן אזיל לשיטתיה הכא דמפרש כשהתנו שלשתן להדיא כן, וא"א לו לתרץ כהר"ן, דמילתא דפשיטא הוא דמהני תנאי שהוא מדעת כולן].

צג. אבל בשור לחרישה ועומד לטביחה. זה נוטל לפי מעותיו וכו'.

רש"י פי' כשהשביח בבשר ושחטוהו, ונוטל כל אחד לפי מעותיו, שהרי מתחלק לאבריו, [משא"כ לחרישה וחורשין בו, שאין חלק האחד מועיל בלא חלק חבריו]. וכ' הר"ן דמלשונו נראה דדוקא בששחטוהו, אבל מכרוהו חי, אע"פ שנמלכו בו קודם מכירה לטביחה, השכר לאמצע. ולשון "ועומד" לא אתי שפיר. והרי"ף כ', דלקחו שור לחרישה ועומד לטביחה, פירוש כגון שנמלכו עליו להעמידו לטביחה לחלוק באיבריו, ואח"כ נזדמן להם ומכרוהו חי, זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו, הואיל ואילו טבחוהו וחלקו באיבריו היה נוטל זה שלישי מגופו וזה שני שלישים, ורב המנונא אמר אפי' לקחו שור לחרישה ועומד לטביחה השכר לאמצע, הואיל וכשהוא חי מכרוהו ועדיין לא חלקו, שכיון שלא חלקו, עדיין השותפות קיימת ולפיכך השכר לאמצע, [אבל טבחוהו, הכל מודים שהשכר לפי מעות. ר"ן [כגירסא שלפנינו], וכ"ה ברא"ש ובמאירי לשיטה זו].

וז"ל התוס' רי"ד, מסתברא מילתיה דשמואל בשור לחרישה ועומד לחרישה, כיון שהשכר שעושין הוא מובדל מן הקרן, הוי הכל לאמצע, וכן נמי אם שמו מעות בכיס להשתכר בהן והותירו, כיון שהשכר מובדל מן הקרן, השכר לאמצע, אבל שור לחרישה ועומד לטביחה, זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו, פי' שהשכר עומד על הקרן, כל א' וא' לוקח קרנו וכו', ורב המנונא אמר אפי' שור לחרישה ועומד לטביחה השכר לאמצע, פי' אע"פ שהשכר עומד על הקרן, אם היו עתידים לחלקו לאיבריו ולהוליק כל אחד הבשר לביתו, היו נוטלין לפי המעות, אבל כיון דלמכירה קאי וסוף שיותירו במעות, נמצא שהריוח הוא מובדל מן הקרן, וכאילו נשתכרו בפרקמטיא שהשכר לאמצע.

צג. לקח זה בשלו זה בשלו ונתערבו, זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו.

יבא בע"ח ויטרוף את של רביעית והשלישית הותפשה צרורות, וחלקה ראוי לרביעית, וכן שניה לשלישית שמא החוב יתר על כתובת רביעית ויטרוף גם את של שלישית, וכן מטעם זה ראשונה לשניה וכו'. [א"ה, לכאו' מה"ט אפי' איכא נכסים טובא כפלים מכל הכתובות, תשבע שלישית לרביעית שמא החוב יתר מכולם יחד. וצ"ת].

צג: ברש"י ד"ה הראשונה נשבעת. אם שניה טוענת וכו' השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום.

וכ"פ הרע"ב. והקשה התוי"ט, דמידי הוא טעמא דנשבעת בטענת שמא אלא לפי שזוהו בכלל מנכסים משועבדים דלא תפרע אלא בשבועה, דמה לי מכר, מה לי לוח או נתחייב באיזה ענין שיהיה שנמצא אלו נכסים משועבדים לו, והלה בא לגבותן, וא"כ אפי' בלא טענה, תהא נשבעת, דאנן טענינן שתשבע. וכ"ע הפנ"י, ולענ"ד מאי דפשיטא ליה לבעל תוי"ט להאי גיסא, צריך לי עיון לאיך גיסא אפי' באמרה אשתבע לי, חדא, דמש"כ מה לי מכר או לוח מבע"ח מאוחר נמי מקרי משועבדים, לאו מילתא דפסיקא היא, דאדרבא בשו"ע [סי' ק"ד ס"א] דמלוה ע"פ מוקדם קודם למלוה בשטר מאוחר, והיינו על כרחך דלא מקרי משועבדים, דהא מלוה ע"פ אינו גובה ממשועבדים, אלא דכה"ג מיקרי בני חורין וכו', אלא דאפי' לשיטת הרי"ף דכה"ג מיקרי נכסים משועבדים, אכתי לא שייך הכא האי שבועת המשנה, דהא משמע מפירש"י דהשניה נמי גובית כתובתה, אלא דטוענת שמא לא משתייר לי שיעור כתובתי, וא"כ לא דמי כלל להיאך שבועת המשנה, דהתם ודאי הלוקח או הבע"ח מאוחר מפסיד לגמרי, דליכא שוב נכסים בני חורין וכו', ועל כרחך דלפירש"י היינו משום חשש בעלמא שמא תמצא שדה שאינה שלו, וא"כ מדלא מנו חכמים האי שבועה לעיל [פד]. בהדי אינך שבועות, ולא בפ' כל הנשבעין ונוטלין וכו', הוצרך רש"י לפרש דאיירי דוקא בטוענת אשתבע לי וכו'.

ופירש"י שלקח זה שוורים בריאים במאתים, וזה לקח שוורים כחושים במנה. וכ"ע המהר"ם שי"ף, דשניהם בריאים או כחושים, וזה במאתים וזה במאה, ודאי דחולקין לפי מעות, אך [אצ"ל אף] אם נשתתפו מעיקרא לדעת, דהלא זה יש לו פי שנים מחבירו, וכאילו קנה קרקע להשביח, ושור אחד מועיל לחרוש בלא חבירו, דלא דמיא לשור אחד בשותפות, אך עתה דמספר השוורים לזה כמו לזה רק לזה בריאים ולזה כחושים, ואילו נשתתפו מתחילה לדעת, שלקחו ממעות השותפין שוורים בריאים וכחושים, כיון שיש לכל אחד חלק בכל אחד ובשור אחד אין חלקו של זה מועיל בלא זה, חולקין בשוה, משא"כ עתה שנשתתפו שלא לדעת, חולקין לפי מעות.

צג: מי שהיה נשוי ד' נשים וכו', וראשונה נשבעת לשניה.

ופירש"י שטוענת דילמא לא משתייר לי נכסים כשיעור כתובתי. וז"ל המאירי, רוב המפרשים פירשו משנתנו בשאין הנכסים מספיקין, וא"כ כשבאה הראשונה ליפרע ואין אחר פרעונה שיעור לשניה, טוענת השניה שמא התפיסה הבעל צררי ופרועה היא, ואני ראויה ליטול, ומתוך כך נשבעת הראשונה לשניה, וכן השניה לשלישית אם היה שם שיעור לראשונה ולשניה ולא לשלישית וכו', אבל יש שם ממון בכדי ארבעתן, אין הרביעית נשבעת לראשונות, וכן כולם אין המאוחרת נשבעת לראשונה. ושמא תאמר, ובדרך זה אף הראשונה אינה נשבעת לשניה ולא אחת מן הקודמות לשל אחריה, שהרי הנכסים מספיקין לכולם. פירושה שבשעת גביית הראשונה לא מצאו שם נכסים אלא בשיעור הצריך לה, ונשבעה לשניה ונטלה, ואח"כ מצאו בכדי שניה ונשבעת לשלישית ונטלה, ואח"כ מצאו בכדי שלישית ונשבעת לרביעית ונטלה, וכשמצאו אח"כ לכדי רביעית היא נוטלת שלא בשבועה וכו'. ויש מפרשין משנתנו אף לת"ק כשיש נכסים כדי לפרוע את כולן, ונשבעת שלישית לרביעית שמא